БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 184 (4668). 1960 ч. август 7, воскресенье. | Өртээ 20 көп.

КУКУРУЗАГА — АЖЫЛ-АГЫЙЖЫ АЖААЛГА

Малга четчир хемчээлдиг чемнерни белеткээри — ниитиниң малының баш санын өстүреринің, ооң продуктулуун бедиреринің салым-чаяанын шиитпирлээр ужурлуг. Ындыг турбуже, областың чамдык районнарының мал чемнерин белеткээринге организас чок, орайтап киргени мал чемнерин белеткээринге дүвүрээзиниг байдалды тургузуп турар. Колхозтар болгаш совхозтар августа 1-ге чедир сиген кезериниң планын чүгле 5,8 хуу, силос салыышкынын — дөңгүп-ле 2,6 хуу күүсеткен.

Мындыг байдалды көре тура-ла чамдык районнар, колхозтар болгаш совхозтар мал чемнериниң кол үндезини болур кукурузадан бедик дүжүттү алырын база-ла кыспайн турарлар. Бо чылын колхозтар 207 муң тонна, совхозтар 78 муң тонна кукуруза силозун салыр планныг. Колхозтар болгаш совхозтар гектар кукуруза бүрүзүнден 30 тоннадан эвээш эвес дүжүттү алыр болза кукуруза силозун салырының планын күүседип болур.

Амгы үеде кукурузаның суггарылгазын, ажаалгазын болгаш одуруглар аразын үлдүредип, бок-үнүштерни аштаарын чүгле шин-чаңгыс колхозтар чүгээр чорудуп турар боордан ангыда, бо талазы-биле ниити байдал областа багай чоруп турар. Колхозтарда, совхозтарда бүгү тарыттынган кукурузаның чүгле 53,1 хуузун бир удаа, 8,9 хуузун ийи удаа одуруглар аразын үлдүредип, бок-үнүштерин аштаарын чоруткан. Ам-даа 5 муң гектар кукурузаның одуруглар аразын үлдүретпээн, өөт-сигенни аштаваан.

Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Эрзин, Өвүр районнарның колхозтары, «Барлык», «Элегес» совхозтар кукурузаның суггарылгазын, одуруглар аразын ажылдап кылырын чорутпайн, бок-үнүштерин аштавайн турары ол чугула культураны ам-даа чедир үнелевейн, ала-чаягаарлаашкынче киргенин херечилеп турар. Ылангыя Сүт-Хөл районда «Бора-Тайга», «Бай-Тайгада «Мурнакчы», «Тиилелге», Каа-Хемде «Бурунгаар» болгаш «Совет Тыва» колхозтар кукурузаның ажаалгазын болгаш одуруглар аразының боктуг өөт-сигеннерин аштаарын багай чорутканы-биле кукурузаның үнүжү багай, бок-сигенней тудуп чий бергенин айтыр херек.

Кукурузаны үнелеп, ону өстүреринче бүгү билигни болгаш күш-ажылды салып турар ажыл-агыйларда кукурузаның ажаалгазы эки, ооң үнүжү чаагай болуп турар. Чижээ, «Межегей» совхозтуң кукуруза өстүрүкчүзү эш Николаев бо чылын кукурузаны чогуур өйүнде дөрбелчин-уяланчак кылдыр чажып, одуруглар аразын үзүн болгаш доора дургаар үлдүредип, бок-үнүштерни аштавышаан, аммияк селитри-биле немей чемгерериң хандырган, ол ышкаш Каа-Хем районда «Коммунизмче орук» колхозтуң кукуруза ажаакчызы эш Попов 130 гектар кукурузаны дөрбелчин-уяланчак арга-биле чажып, 600 тонна өдекти төккен, ам одуруглар аразын үлдүредип, өөт-сигенин аштаап, аммияк селитри-биле немелде чемгерилгени чорудуп турар. Бо кукурузачылар гектар бүрүзүнден 300 центнерден эвээш эвес ногаан массаны алырынга быжыг бүзүрелдиг.

Сөөлгү үеде областың кайы-даа районнарында чаашкын үргүлчү болуп, суггаттыг болгаш суггат чок черлерде тараан кукуруза немей өзүп үнер төлээде, ооң суггадын, одуруглар аразында бок-үнүштерни арыглап аштаарын болгаш минеральдыг чемнишчидилгелер-биле немей чемгерерин хандырары амгы үеде колхоз, совхоз бүрүзүнүң удуртукчуларының, агрономнарының, түс-түс кукурузачыларның, партия, совет органнарның соңгаарладып болбас сорулгазы болур.

Бо чылын областа кезер сигенниң болгаш одар-белчиирниң үнүжү эрткен чылдарга четпес төлээде, кукурузаның дүжүдүн бедиреринче кажангызындан-даа артык улуг кичээнгей салыр ужурлуг бис. Ажыл-агый бүрүзү алган социалистиг хүлээлгелеринге эз болуп, кукурузаның бедик дүжүдүн алырынче көдээниң коммунистериниң, комсомолчуларының, школачыларның, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң күжүн эвилелдээри СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарның удуртукчуларының эң чугула хүлээлгези болур.

КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛ БРИГАДАЛАРЫНЫҢ КЕЖИГҮННЕРИНИҢ БОЛГАШ КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫЛАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының кежигүннериниң болгаш коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларының область чөвүлел хуралы дүүн областың хөгжүм-шин театрынга хүндүскүнүн 10 шактан эгелээн ол-ла хүн ажылын доскан.

Ол чөвүлел хуралга «Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының кежигүннериниң болгаш коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының түңнелдери болгаш коммунистиг күш-ажыл дээш патриоттуг шимчээшкинни ооң ынай хөгжүдүрүнүн сорулгаларының дугайында» илеткелди областың профэвилелдер Чөвүлелиниң даргазы Т. Норбу кылган. Илеткелдің талазы-биле түс-түс бригадаларның бригадирлери, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары, партия, совет органнарның ажылдакчылары санал берген. Ол чөвүлел хуралга СЭКП обкомунуң бирги секретары эш С. К. Тока сөс ап, чүве чугаалаан.

Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының кежигүннериниң болгаш коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларының чөвүлел хуралының киржикчилеринге Моол Арат Республикаже чоруур деп турар артистерниң уран-чүүл коллективтериниң киржикчилери солун концерттин көргүскен.

Чөвүлел хуралдың эрткениниң дугайында отчётту солуннуң дараазында номеринге үндүрер.

Эрес-маадырлыг чорук дээш шаңнал

Сугга дүшкен Валентина Дөнгактың амы-тынын хамгалап алырының үезинде дидим болгаш эрес-маадырлыг чоруун көргүскени дээш Кызыл хоорайның № 3 ортумак школазының бешки клазының өөренгчи Владимир Петрович **Колоднинни** ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1957 чылдың февраль 16-дагы Чарлыынга дүүшгүр ажылчы чоннар депутаттарының Тыва область Совединиң күүсекчи комитеди «Сугга дүшкен кижиниң амы-тынын хамгалап алганы дээш» деп медаль-биле шаңнаан.

Экзаменнер эгелээн

Кызылдың башкы институдунда студентилерни хүлээп алырының экзаменнери эгелээн. Август 2-де бүгү кирип турарлар сочинениени бижээннер. Оларның хөй нуруузу «Горькийниң болгаш Маяковскийниң чогаалдарында В. И. Ленининиң овуру» деп теманы шилип алганнар.

Бо чылын Чөөн-Хемчик районунуң Хорум-Даг ортумак школазын доскаш, педаготтуг факультетте кирип турар Ооржак Чудур биле Куулар Борбаан эки демдектерни алганнар. Чурттуң дээди өөредилге черлериниң заочный салбырларынга кирери-биле экзамен дужаап турарлардан чамдык кижилер тергиин болгаш эки демдектерни алганнар.

Экзаменнер үргүлчүлевишаан.

ЧЕДИ ЧЫЛДЫҢ УЛУГ БАЗЫМНАРЫ

(СЭТА-ның корреспондентилеринден)

Даргветскиниң (Грузин ССР). Чиатурда аргылга фабриказын дериири эгелээн. Даргветскиниң рудниктери-биле кады — ол дээрге чеди чылдың чугула тудугларының бирээзи — чаа бүдүрүлге болур.

* * *

Смоленскиниң экономиктиг районунуң эрги бүдүрүлгелериниң бүдүрүлге шөлү бүдүн чартык чылдың дургузунда 50 ажыг муң дөрбелчин метрге калбарган. Ол болза элээн каш чүс миллион рубльдиң продукциязың немей бүдүрер чаа күштү бөөр аргалыг болган.

* * *

Блец-Липецкиниң газ дамчыдылга шугумунуң дерилгези доозулган. Липецкая Магнитка болгаш хоорайның өске-даа бүдүрүлгелери Ставропольдан чиик үнелиг одалга түүлүн алыр.

* * *

Пермь областың Александровскиде тургустунган машина тудуунуң заводу даг үлетпүр болгаш шахта бүдүрүлгелеринге чаа машиналарны кылып үндүрүп турар. Ооң иштинде руда электровозтар, ленталыг конвейерлер автоматчыдарынга болгаш насостар сайзырангайжыдарынга механизмнер, демир дажы чүдүрер машиналар болгаш өске-даа.

* * *

Владимирскиниң экономиктиг районунуң аргыкчылары чыл эгезинден бөөр пландан ажыр 19 миллион ажыг метр хөвец-салзын, хендир болгаш торгу пөстерни кылып үндүрген. Областың пөстаавы үлетпүрүнүң бүдүрүлге хемчээли ам безин 1962 чылдың үлүүнде четкен.

* * *

Москвының «Калибр» заводу кылыгларны кылайтыр чондурганың тодаргай хынаар приборларны белеткеп үндүрген. Ону бүдүрүлгениң аныяк конструктору Игорь Филин чогааткан. Ол херексели машина тудуунуң бүдүрүлгелеринге калбак ажыглап болур. Прибор болза кылыгларны бүдүрерин 4-5 катап дүргедедирин хандырар.

* * *

Оршанскиниң (Витебскээ область) льнокомбинадының гудуунуң ийиги эзлчээ дооступ турар. Чаа корпустарда 20 муң эргиштерни, 670 ажыг аргыг автоматтарын аптеп тургузуп турар. Тудугуңуң ийиги эзлчээ ажыглалга киргени-биле комбинат чыл бүрү 8 миллион дөрбелчин метр чиигге удазынныг аргыгларны кылып үндүрер аргалыг болган.

Аныяк тудугжуларның сөзү

КРАСНОЯРСК. (СЭТА). Красноярскиниң алюминий комбинадычың тудуунга Совет Чепсектиг Күштерни база дагын улуу-биле кызырганынга холбаштыр мурнунда кызыгаржы турганнар — 1300 хире аныяк эжылчыннарның отряды чедип келген. Крайның оон өске тудугларында ажылдап турар боттарының армейжи эштери-биле кады Н. С. Хрущевка коллективтиг чаганы олар чоруткан турган. Никита Сергеевичиден харыы келген дээрзиниң дугайында өөрүшкүлүг медээ июль 3-те ол улуг тудугга тарай берген. Алюминий комбинадының ол тулуунга хөй кижи киржикчилиг митинг болган.

Мурнунда шериг турган, ам тудугжулар болу берген А. Сморжок, И. Липафников, В. Бирюков болгаш оон-даа өскелер ацаа чүве чугааланнар. Алюминий комбинадын ажыглалга киириниң талазы-биле даалганы чедиишкинниг күүседип, кыска үениң дургузунда бедик тускай мергежилдиг тудугжулар болурунуң дугайында олар партияга болгаш чазакка дангыраглаанныр. 1960 чылдың программазын хуусаа беттинде күүсеттинген турар.

Боттарының Н. С. Хрущевка чоруткан харыы чагаазында ол аныяктар Сибирьниң эгээрттинмес байлактарын шинчээдип алыры дээш бүгү күжүн харамнанмайн ажылдаарын аазаанныр.

Н. С. Хрущев биле Г. Макмилланның чагаалар солушканы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев болгаш Великобританияның премьер-министри Г. Макмиллан амгы үеде делегей байдалының чамдык айтырыгларының талазы-биле чагаалар солушкан.

Гарольд Макмилланның июнь 19-тагы чагаазынга харылавышаан, Великобританияның премьер-министри бодунуң эвилелчилериниң аайынга кирип, сөөлгү үеде улуг күрүнелериң аразында харылзааларның баксыраарынга чедирген чылдагаанларны шын эвези-биле тайылбырлап турар-дыр дээрзин Н. С. Хрущев айыткан.

Эң чугула айтырыгларны дөрт улуг күрүнелериң баштыңнарының ужуражыышкынынга чугаалажып көөрүнге Совет чазак идеген турган деп Н. С. Хрущев бижээн. Чазак баштыңнарының ужуражыышкының кылырынче Г. Макмилланың күжениишкиннерин демдеглээш, ол ужуражыышкынны АКШ үзүп каан дээрзин Н. С. Хрущев демдеглээн.

Чөвүлел хуралдың үзүлгенинге, делегей байдалының баксыраанынга Совет Эвилелин бурууддаткаш, Великобританияның премьер-министри Американың Каттышкан Штаттарын көжегелеп турар-дыр дээрзин Н. С. Хрущев демдеглеп турар. Силер дээрге АКШ-тың агрессчи бөлүктериниң эзлеп турар туруштарын эдерип турар-дыр силер деп Н. С. Хрущевтуң Г. Макмилланга чагаазында чугаалаан. Ол туруш биске хоралыг, биске удур болуп турар, ынчангаш оортан чогуур түңнелдерни кылыр ужурлуг бис.

Америк разведкачы самолёттарның ССРЭ-ниң агаар делегеминге апрельдиң 9-та болгаш майның 1-де ужудуп тургулаанын болдунуң чагаазынга Совет чазактың баштыны сагындырган болгаш ол каржы чөнгээ дээрге бедик деннелге чөвүлел хуралдың бүдүүзүнде байдалды чидиглендиреринче угланган турган дээрзин ында демдеглээн.

Американың Каттышкан Штаттарының Совет Эвилелинге удур сөөлгү үүлгединиң — ССРЭ-ниң девискээринче июльдуң 1-де шургуп кирип келген «РБ-47» деп америк самолёттуң ужудуушкунунуң дугайын база Н. С. Хрущев сагындырып турар.

Ындыг политика дээрге — агрессияның болгаш дөрбечи үүлгедигниң политиказы-дыр деп Н. С. Хрущев айыткан. Ынчалза-даа Совет Эвилели болза бодунуң алдарын камгалап ап шыдавас чурт эвес болгай. Кандыг-даа агрессорну домзартырынга бүгү аргалар бисте бар.

Г. Макмилланның чагаазында Конго Республикада ам тургустуна берген байдалдың дугайында айтырыгны кодуруп турарын холбаштыр Н. С. Хрущевтуң айытканы болза, ол аныяк күрүнете удур чепсектиг интервенцияны үүлгеткен Бельгияның чазаа делегейниң амгы байдалының үезинде НАТО талазы-биле бодунуң кол күрүнелериниң талазынан кандыг-даа хевир-биле бол чүүлдүгүнүүшкүн чокка азы идиг чокка ындыг агрессияны кылырын диттир-даа турган деп бе дээрзин Н. С. Хрущев демдеглеп турар.

Великобританияның колониалдыг политиказының дугайында бодунуң бодалдарын Г. Макмилланга чагаазында Н. С. Хрущев илередип турар. Колониализм дээрге ооң кандыг-даа хевири-биле кезээде дөрбечи чоруқ, дарлал болгаш улустарның эң бөлүүн дээн безин эргелерин болгаш оларның национал бүрүн эргелерин дорамчылаары болуп турар дээрзин Совет Эвилелинде бис эки билир бис деп ол бижип турар. Мээң бодап турарым чүл дээрге, мооң мурнунда колония болуп турган азы ам-даа колония болуп артып турар чурттарның улустары колониалдыг тергиидээшкиниң «чаагай чүүлдериниң» дугайында Силернің чагаанарда бижип турарынга бодаарга оранчок ылгалдыг боттарының санал-оналдыг болгайлар.

Ийи герман күрүнелер-биле тайбыңның керээзин чарарының дугайында айтырыгны ап көргеш, Американың Каттышкан Штаттары, Англия болгаш Франция боттары херек кырында Германияны катап каттыштырар хөнү чок, чүге дээрге олар күштүг Германиядан коргар болуп турары-биле тайбыңның керээзин чарарынга удурланып турарлар дээрзин Совет чазактың баштыны айыткан. Ийи герман күрүнелер-биле тайбыңның керээзин чарарынга канцлер Аденауэр удурланып турары-биле база ол керээни чарарынга олар удурланып турарлар. Барыын талакы чурттар амгы үеде Барыын Германияны ракета-термоядролуг чепсек-биле чепсеглээр, ындыг болганда ону дайынга белеткээр дугайында айтырыгны тургузуп турар деп чүвени Н. С. Хрущев база айыткан.

Күрүнелериң социалдыг болгаш политиктиг тургузуунуң кандыызы хамаан чокка бүгү-ле улустар-биле тайбың болгаш найыралдыг чурттаарын Совет Эвилели күзеп турар дээрзин Н. С. Хрущев айтып турар. Делегейни дүшкүүрлүг байдалга дедир киирер дээш биске удур үүлгеткен өнчүк-чөнгээлер турза-даа бис аңдере чепсеглениишкиниң оруу-биле чоруус бис, Дээди Советтиң шиитпирлерин күүседирин уламчылап, боттарывыстың чепсектиг күштеривисти кызырып турар бис. Совет эвилели тайбыңны күзеп турар болгаш чүгле тайбыңны эвес, харын база найыралды күзеп турар.

Англияның, Американың Каттышкан Штаттарының, Францияның болгаш капиталистиг өске-даа күрүнелериң иштики херектериңе Совет Эвилели холгаарлавайн турар дээрзин Совет чазак база катап медеглеп тур деп, Г. Макмилланга чагаазында Н. С. Хрущев бижээн. Совет Эвилели өске чурттарның херектериңе холгаарлавазының, тайбың кожа-хелбээ догуннаарының турушун барымдаалап турар. Бир эвес силер база шак ындыг турушту барымдаалаар болзуңарза, ол чорук бистиң чурттарывыстың аразында харылзааларны экижидериңе идигни бөөр. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чымчадып болурунуң үндезини чүгле ында болуп турар.

Улустарның аас-кежиктиг болурунга ажыктыг кылдыр чер делегейге быжыг тайбың бадытканзын дээш бүгү-ле аргаларны болгаш хемчеглерни моон соңгаардаа Совет чазак болгаш совет улус ажыглаар дээрзин чагаалар ужурлуг мен деп түңнелинде Н. С. Хрущев бижип турар.

(СЭТА).

ЭКИ ХООЛУЛУГ СИГЕН — ЭЬТ, СҮТ, ДҮК ОЛ-ДУ Р!

Улуг-Шыктың шынаазында

1. Күш-ажылга шудургу кижилер

— Каадыр дээрге айым дивес оол боор. Чоржаң «Кырын» мунупкаш хөпээн сөөртүп, хүнү бадыр шошкүүп кээр. Ырлап-ырлап хап-ла кээр, ырлап-ырлап хап чоруплаттар — хөпээн сигенни хөпейти сөөртүп-ле кээр. Күжүр Каадыр дээрге, чалгаараар деп чүве билир эвес — деп, школачыларның болгаш дээди өөредилге черлериниң студентилериниң звено удуртукчузу Элис-оол Бүдүп хүнге дазыгын, хүрере берген оолду мактап чугаалады.

— А бистиң Маадыр-оол өжи Каадырдан түзакчок болдур ийин. Чүве ыыттаар эвес, ажылдай бергенде артында-ла үнү чидип, салдыкпастай бөөр өр-хей болгай — деп, колхоз даргазы звено удуртукчузунуң мактал сөзүнге немеп жагды.

Ниитиниң малына быжыг чемсуурну четчири-биле белеткеп алыр дээш демиселге идепкейлиг киржип турар школачыларның болгаш студентилериниң звенозунуң кежигүннери Каадыр Намдак болгаш Маадыр-оол Очур-оол ол. Ынчаарга ол звенонуң удуртукчузу Элис-оол Бүдүп өөрү ооллар Андрей Ондар болгаш Чаш-оол, Сүмбүү-биле сараат тургузуп, элээн бедий берген сараат кырынче сигенни айыыр-биле үндүр октап турда хала чок-ла кижи. Элис-оол сараат кыдыынга алыр-адыр айыырын тутказ турупларга, ооң өөрү мынча дижирлер болду:

— Элис октай бергенде ажыр-ла Бүдүп хөпээнни айыыр-биле ийи үш-ле алыр ор болгай.

Сараат кырынче сиген үндүр октаг турда, Элис-оол Бүдүп шынап-ла адаарганчыг болду. Чүге дээрге ол спортка, ылаңгыя хүрешке кончуг ынак студент. Ол ажылдап турда ооң холдарының шыганнары кырлаш кыныып турар. Сараатчылар Андрей биле Сүмбүү звено удуртукчузу-биле ачыр-дачыр, черле чыдып калбас болдулар.

Малга чем белеткээринге школачыларның болгаш студентилериниң ындыг идепкейлиг киржип турарынга колхозчулар өөрүп турарлар. Көк-Чыраның Улуг-Шыкта ажылдап турар үш звеноларның мурнуку одуруунда коммунист Ыналжык Кыргыстың звенозу чоруп турар. Кыска хуусаанның иштинде ол звенонуң улузу чээрби сараттарны тургузуп, 136 тонна сигенни белеткээннер. Ынчаарга ол мурнакчы звенода хоочун сигенчи Танчыыр-оол Монгуш, Туң-оол Кыргыс, Михаил Ондар, С. Дөнгак олар хүнде кылыр ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип, малга чем белеткелиниң темпизин дүргедедирин кызыдып турарлар. Ол болза, ниитиниң малына быжыг чем-суурну белеткеп алырынга колхозчуларның күш-ажылчы шудургу салыышкыны болур.

2. Машинистер

Сиген кескен машиналарның халыраан шимчээн-даажы Улуг-Шыктың ол-бо булуңнарынга сөөлгү хүннерде бир-даа хүн соксаш дивестээн. Ол болза машинистер комсомолчу Шивидек Хирлийниң, Хувартаа Саттың, оларның аът мурнукчулары Кызыл-оол Минчиир-Саттың, Кара-оол Даваалайның болгаш өске-даа машинистерниң ажылдап турары ол. Олар мал кыштагладыышкынынга четчир санныг сиген-чемишти кезип белеткеп алырынга идепкейлиг киржип турарлар.

Ол хүн машинистер Хирлий биле Хуваарта Улуг-Шыктың Ак-Даш деп черинің четчип быжа берген, курлак чедип турар терең сигенин сиген кезер машиналары-биле кестирип турдулар. Бо машинистер хүнде 3,5 гектар кезер нормазын ажыр күүседип, сиген кезериниң кампаниязының үезинде бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап, мурнакчылар апарганнар.

3. Дарый чайлатса чогуур

Улуг-Шыктың сиген-ширбизинин чаагай дүжүттүү кайы шагдан тура-ла ат-сураглыг чер болгай. Чаъс-чаашкын эвээш, улуг кандаашкынныг-даа бол, Улуг-Шыктын сигени бо чылын база шору болган. Сигенчилер ортумаа-биле бир гектардан-на 13 — 15 центнер сигенни ажаап ап турарлар. Ынчаарга кестинген сигенниң ажаап алыышкынында улуг четпестер барын ыыттавайн барып болбас. Хөпээннерниң орнунда, сараттарның чанында, сигенин бөлүп алгаш барган шөлдерде биче-даа бол, куурарты кадып калган бөлүк-бөлүк сигеннер артып калганы харааланчыг. Ынчаарга сиген кезер машиналарның кестирген черлериниң чанында талдар аразының терең сигеннери ажаап алдынмайн турар. Ол болза, тоннаныг-дыр, ынчангаш сиген кезер машиналарның чанынга хол кадыры-биле кезер сигенчилерни быжыглаарын колхозтуң хову бригадазының бригадири эш С. Шарап дарый боттандырар ужурлуг.

Кадыг ажыл кылып турар ол сигенчилерни шынарлыг чемнер-биле хандырарын колхоз баштаар черинің (даргазы эш Тойлуг-оол) херексевейн турарын кижи кайгаар. Сигенчилер шай, хлеб-биле-ле коллаалы хандыртынган. Ынчанмыже чамдыкта хлеб чиг болгулаар. Ынчаарга сүт, эьт аймактыг продуктуларны сөөлгү үеде сигенчилер чивейн турар. Ынчаарга аар күш-ажыл кылып турар, ниитиниң малын хүр чаагай кыш ажырарының ол хире чугула үүлезинде кижилерни эки чемнер-биле чедиштир хандырарын колхоз даргазы эш Тойлуг-оол, бригадир эш Шарап үттүп болбас ужурлуг. Ооң-биле кады сигенчилер сиген шөлдеринге дүүш чеде бергенде, шалын кургаарынга сылдаг каккаш, ажылга кончуг озалдап кээп, ооң-биле сиген ажаалдазының темпизин күдуладып турарлар. Ам соңгаарладыр болбас хүннүң чугула сорулгазы болза, үстүнде айыттынган четпестерни дарый чайладып, сигенчилериниң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг бүгү байдалдарны тургузары болур.

А. БЕГЗИ.

Фотолары **В. Уколовтуу.**

Улуг-Хем район.
Ленин аттыг колхоз.

Чурукта: студент Б. Элис-оолдуң звенозунуң кежигүннериниң сиген сараттап турары.

Чурукта: эш Х. Саттың аът-биле сиген кестирер машина-биле Ак-Дашта сиген кестирип турары.

Баштайгы хүннерде

ҮРБҮН. **(Телефон-биле).** Ниитиниң малына четчир, эки шынарлыг чем суурну тургузары дээш Чаа-Хөл районда «Найырал» колхозтуң колхозчулары чүткүлдүг ажылдап турар. Колхоз баштаар черинің даргазы эш Кунгааның редакцияга дыңнатканы болза:

— Мал чемин эки үеде, улам-на хөйну белеткеп алыры дээш бүгү хемчеглерни ап, бар күштерни болдунар-ла арга-биле организастап турар бис. Сиген шөлдеринде 180 ажыг кижи 3 тракторларлыг, 3 аът машиналарлыг ажылдап турар. Ооң ынай машинага кестиннмес, үнүжү эки черлериниң сигенин ажаап алырынга хол кадыырларлыг 44 кижи ажылдап турар.

Ажылдың баштайгы хүннеринде 3330 центнер сигенни сараттаан, 65 центнер будук-бүрүнү белеткеен. Ол ышкаш Үрбүн фермазының чанында 28 кижи август 5-ке чедир, ийи хүн 120 тонна силосту салган.

Баштайгы чедиишкиним

Сөзүниү берген соонда, ону эзле деп социалистиг чарыштың негелдези көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилерин бедик көргүзүглерлиг күш-ажылче улам сорук киирип турар. Мен бо чылдың февральдан эгелеп бистиң колхозтуң № 2 сүт-бараан фермазынга саанчылап ажылдааш, инек бүрүзүнден 2000 кг сүттү чыл дургузында саарын хүлээнген мен. Ол болза мээн күш-ажылчы бирги чылымда менээ алдарлыг болгаш улуг онаалга. Хүлээлгемни аксеткилдиг күүседир дээш бистиң колхозтуң саанчылары-биле кады туржуп турар мен.

— Саанчылап киргеш-ле ындыг бедик хүлээлгени алырын канчап диттиктин?— деп айтырыг салдынар чадавас. Авам фермага саанчылаалы, элээн каш чыл боп турар. Школачы чылдарымның чайгы дыштанылга үезинде авамның ажылынга дузалажып, ооп инектерин сагжып тургаш саанчыга өөренген мен. Инектерниң сүткүр чоруун бедидер дээш саанчы кижи чүү кылырын авам М. Кара-Анай менээ үргүлчү чугаалап турду. Ынчангаш саанчылаар күзел менээ тургустунган.

Бистиң ферманың үчүн чиги Сат Самбуевна Седий-оол мени саанчыга хүлээп алгаш, ферманың ажылы-биле таныштырып, СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлеринге сорук киргеи саанчылар 1900—2000 кг сүттү инек бүрүзүнден саарын хүлээнгенин ол менээ чугаалаан. Чарышка киришпишаан, бедик хүлээлгени алган мен. Сат Самбуевна мээн саар инектеримни тустузунда айтыгылап, менээ быжыглаан. Чыл дургузунда 9 инектеримден 18 тоннадан эвээш эвес сүт саап алыр деп хүлээлге харыысалгалыг херек.

Саанчы кижиниң ажылы берге-даа, харыысалгалыг-даа. Күзел турда мергежил өзер болгай дээш бедик хүлээлгени алганым ол. Инектеримни шынавыла күзелдиим-биле чемгерип, ажаап, сүдүн көвүдедир дээш саанчылар-биле кады туржуптум. Чыл дургузунда бодунга быжыглаан инек бүрүзүнден 1900 кг сүт дээш демисежип турар Калдар-биле чарыштыг мен.

Бистиң № 2 сүт-бараан фермавыста саалданың хүн чуруму шыңгыы сагыттынып турар. Аксеткилдиг болгаш чүткүлдүг күш-ажыл аас-кежиктиг чаагай амыдыралдың үндезини. Чурттуг улус ажыл-агыйын хөгжүдүннин чеди чыл планының ийиги чылы—1960 чылда бодумнуң үлүүмнү киирери-биле эрткен чеди айларда багай эвес ажылладым. Август 1-ге чедир инек бүрүзүнден 1120 кг, азы ниитизи-биле он ажыг тонна сүттү сагдым. Бо болза мээн күш-ажылчы бирги чылында ажылымның баштайгы түннели-дир.

Ажылымның эгезинде менээ бергелер болганчок-ла таваржып турду. Инектерниң аажылын билбес болгаш чамдык инектерни тепкилендирер, кылыктандырар турдум. Чайгы час-чаашкынныгда инектер орта сагдыбас-даа турду. Бисте дуржулгалыг саанчыларның дузазы-биле бергелерни чоорту ажып эртип, хөй сүттү саап алырының аргаларынга элээн өөренип алдым.

Бистиң партиявыс чедиишкиннерге менээргенмезин өөредип, чедиишкинден чедиишкинче бурунгаарлазрын кыйгырып турар. Чеди чыл планын хуусаа бетинде долдур болгаш ажыр күүседир херекке туржурумну, 1960 чылда алган хүлээлгемни чедиишкинниг күүседиримни дагын хүлээндим.

Рая МОНГУШ,

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң саанчызы.

Партияның кыйгырыы-биле

СУГ-АКСЫ. Сүт-Хөл районнуң коммунал-тудуг конторазының ажылчыннары СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң доктаалын боттарының ниити хуралынга бедик көдүрлүүшкүннүг чугаалашкан.

Ол Пленумга уткуштур 4 аал ишти чурттаар 4 бажыңны тудуп доозар дээн социалистиг хүлээлгезин күүседир дээш тудугжулар эки ажылдаанвар азы 6 аал ишти чурттаар бажыңнарны тудуп дооскан, ам ол бажыңнарның иштин штукатурлап, чугайлап турар.

Ам районнуң кижи эмнелгезинин чаа бажыңын, 70 уруглар турар яслини тудуп турар, а эмнелге бажыңының тудуу доозулган болгаш ону штукатурлап эгелээн.

Бригадалар аразында чарыштың тиилекчизи эш Попугурнуң удурткан бригадазы болган. Ооң тудугжулары 4 аал ишти чурттаар бажыңның тудуун дооскан, ам ясли тудуун орту киире берген. Ол бригада ам бригадалар аразынга шилчиир вымпелди тудуп турар.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң доктаалын амыдыралга чедиишкиниг боттандырар дээш бүгү совет улустуң демиселинге күш-ажылчы салыышкынныг болурун тудугжулар бо хуралга хүлээнген. Ам-даа 24 аал ишти чурттаар 580 дөрбелчин метр шөлдүг бажыңнарны, яслини Октябрьның 43 чыл оюнун байырлалынга уткуштур тудуп доозарын олар шиитпирлээн.

Америк болгаш бельги агрессорларның дайынзырак үүлгедиглерин ол хуралдың киржикчилери онза күштүг киленнеп көрген болгаш «Бистер кезээде куба база конго улустуң талазында бис, агрессорлар Кубадан болгаш Конгодан холдарын ыратсыннар!» деп үнүн олар чаңгыс кижи дег каттыштырганнар.

Боттарының күжү-биле

Кызылда көдээ ажыл-агыйының механизация училищези бо чылдың Май 1-зин таварыштыр ийи каът чаа өөредилге горпозун хүлээп алган. Училищениң чанынга чазанылга мастерскаязын, гаражты тудары чугула апарган.

Ол тудугларны курсантыларның боттарының күжү-биле чорударын коллективтиң ниити хуралы шиитпирлээн. Ынчангаш чылдың бирги чартыында коллектив бодунуң күжү-биле чазанылга мастерскаязын дооскан болгаш ажыглалда киирген.

Ам трактор гаражының тудуун чорудуп турар. Ооң ыяжын тайгада бүрүн белеткеп алган, ам сөөртүп турар.

Ыяш белеткелинге IV бөлүктүң курсантылары бүдүрүлге өөредилгезинин мастери эш Москаленконуң удуртулгазы-биле эки ажылдаан. Курсантыларның иштинден ыяш кезикчилери Базыр-оол, Сурыкин, трактористер Карелин, Филимонов олар хүн бүрүнүң ажыл нормазын 150—200 хуу күүседип келгеннер.

В. САГДЫ.

Лекциялар, беседалар

Улуг-Хем районнуң Көк-Чыраа көдээ Совединиң даргазы эш М. Сыгыр-оол Москвада ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинге чораан, чоокта чаа чеңип келген. Ленин аттыг колхозтуң ийи сүт-бараан фермаларынга, хову, огород бригадаларынга, чайлагларга малчыннарга — шупту 12 кезек черге 700 ажыг ажыл-ишчилерге УАЧД-нин дугайында лекцияларны болгаш беседаларны эш Сыгыр-оол кылып берген.

Илангыя Рязань областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң чедиишкиннерин, ол чедиишкиннерни чедип алырынга ажыглаан аргаларын колхозчуларга эскурсант тодаргай тайылбырлап берген болгаш оларның арга-дуржулгазын колхозтуц байдалынга таарыштыр ажыглаарынче колхозчуларның кичээнгейин угландырып чораан.

Колхозчулар бо лекцияларны болгаш беседаларны улуг сонуургалбиле дыңнаан, рязаньчылар ышкаш ажылдаар дээш чаа бедиткен хүлээлгелерни боттарынга ап турганнар.

Н. МАЙГЫН-ООЛ.

КУКУРУЗАЧЫ П. НИКОЛАЕВТЕ

Бистиң социалистиг чарыштыг кожавыс Хакас автономнуг областың «Ленинчи орук» солунунуң корреспондентилери С. Таштандинов, Г. Чеменов олар чоокта чаа бистиң областа чораан, «Межегей» совхозтуң сураглыг кукурузачызы П. Николаевтиң өстүрүп турар кукурузазын барып көргеннер. Сураглыг кукурузачы эрткен чылын кандыг чедиишкиниг болганын, бо чылын алган социалистиг хүлээлгелерин канчаар күүседип, ылангыя кукурузаның чайгы ажаалгазын канчаар чорудуп турарын келген аалчыларга таныштырган.

Ол бо чылын 20 гектар шөлдүң га бүрүзүнден 1000 центнер, 130 гектар шөлдүң га бүрүзүнден 550 центнер ногаан массаны алыр деп бедиткен хүлээлгени алган. Херек кырында 150 ганы дөрбелчин-уяланчак арга-биле ол боду чааскаан тараан.

Совхозтуң Кара-Булун участогунуң кедээзинде кара-ногаан болуп көстүр үнүш Николаевтиң өстүрүп турар кукурузазы ол. Дөрбелчинни шын кылдыр тарып олурткан чорук одуруглар аразын техника күжү-биле саат чок сайзырадып ажылдаарын хандырган.

— Одуруглар аразын баштай узун, ооң соонда доора дургаар үлдүрертим. Ынчаар үлдүредип, бокүнүштерни аштаан болза-даа, үнүш чер албайын турду. Суггат-биле хандырар дээн 20 га черим бо чүве. Сут батпааны-биле суггартынмааны хомуданчыг болду. Үнүштүрниң өзүму оожум болгаш бүрүлери саргарыксаа келгилээни мени кончуг дүвүреткен, чүве болбас эвеспе деп сестип турдум. Ам эттинип келгени бо-дур — деп, эш Николаев, кукурузаның бүрүлерин чада тудуп алгаш, хүлүмзүруп чугаалады.

— Канчап эттинип келгени ол?

— Кылып алган ажылын көрүп олурар эвес, бир хемчегни черле алыр апаар ыйнаан. Дөрт хонук бурунгаар аммияктың селитри-биле чемгерилге кылыптым. Дүрген тарап чедишсин дээш нормадан ажыр—гектар бүрүзүнге 200 кг чедир төктүм. Ийи хонганда-ла үнүштүрниң өнү чаалып, артында кара-ногаан болуп келди. Ам уннары чооннап, бүрүлери калбарып олур.

— Хүлээлгенер күүсеттинер деп бодап турар силер бе?

— Ам идегел черле бар апаарды Бо хире чазалып келгенде кукурузаның үнүжүнүң өзери саадаар эвес. Ам үнүштүн уну 30—40 сантиметр хире-дир, каш хонгаш кээп көөр болзуварза, метр чеде берген турар. Ниити хүлээлгем күүсеттинер, а суггартынмаан 20 га черимден алыр дээн дүжүдүм кандыг-ла болду деп бодап тур мен—дээш, суг батпаанынга хомуданн шинчилиг, кедээр суггарылга бугазынче углай көрду.

— Силерниң кукурузаларның үнүжү амдызында чавыс-даа болза, ажылдап кылганыңарның шынары эки, үнүштүн өзүп олурары бир дески болганда багай эвес дүжүттү ап болур-дур силер. Бистиң областарывыс аразында социалистиг чарыштыг болгай. Ынчаарга чүгле областар аразынга чарыштыг болур эвес, харын мурнакчы кижилер аразында чарыштыг болуп, бот-боттарының дуржулгазын солчуру чугула. Ынчангаш бистиң областың бир кукурузачызы-биле аранарда чагаалажып, социалистиг чарыштыг болурунарны кончуг күзеп тур бис—деп, эш Таштандинов чугаалады.

Эш Николаев хакас эштерниң саналынга катчып, олар чана бергеш, чогум кымның-биле чарыштыг болурун, ооң алган хүлээлгези-биле катай тодаргайлап чорударын дилээн.

Көдээниң ажыл-ишчилеринге

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Иштин-Хем бригадазынга эрткен неделяның эгезинде Шагаан-Арыг хоорайның Культура бажыңының бот-тывынгыр уран үүл коллективи аалдап чедип келген.

— Кандыг-кандыг солун номерлерлиг келдиңер?—деп, ол коллективтиң удуртукчузу эш Сат Очурдан айтырдывыс:

— Көдээниң ажыл-ишчилеринге уран үүл коллективиниң көргүзер концерти янзы-бүрү солун-солун номерлерлиг. Ооң иштинде хөйүн, чаңгыстың ырлары, уран чечен номчулгалар, чидиг сөстүг кожамыктар, шоодуглар, акробаттыг көргүзүг бар. Чоокта «Күш- ажылдың хостуу» колхозтуң Эйлиг-Хем участогунуң колхозчуларынга чордувус. Бистиң концерт программавысты колхозчу ажылишчилер сонуургап көргеннер. Бистиң баар деп көрген черивис—«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң бригадалары, ооң соонда «Улуг-Хая», Жданов аттыг колхозтар болгаш Хендергениң көктүг-шыктыг чайлагларында сүт-бараан фермалары—деп, Сат Балчиевич харыылады.

Бо уран үүл коллективиниң кежигүннериниң хөй нуруузу чооктагы болуп эрткен областың дөрткү уран үүл көрүлдезиниң киржикчилери. Бот-тывынгыр артистериң концертин көдээ көрүкчүлер кончуг сонуургап турарлар.

ЧУРУКТА: Бот-тывынгыр уран үүл коллективиниң киржикчизи Салчак Тоюн-оол совхозтуң Иштин-Хем бригадазының төвүнде клуб эжиинде концерт чарлалын азып тур.

Б. Түлүш.

Фото В. Уколовтуу.

Мурнакчы чолаачы

Оюн Кара-оол 1951 чылда Кызылга чолаачылар курузун дооскаш, Танды районнуң «Межегей» совхозка ажылдап киргеи. Эрткен тос чылдарның дургузунда бодунуң чолаачы мергежилин соксаал чокка белитпишаан, кызымаккай ажылдап келген болгаш амгы үеде совхозтуң мурнакчы чолаачыларының бирээзи.

Бодунга быжыглаан автомашинаны ол камныг башкарып, техниктиг ажаалдазыны эки хандырып, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар. Ынчангаш ооң машинязы кандыг-даа берге оруктарга түра дүшпес, ажылга үеринге кеззеде белен турар.

1960 чылдың баштайгы чартыында ажыл нормазын ол үргүлчү 135 — 140 хуу күүседип келген болгаш 550 литр бензинни камнап алган.

Тоогулуг чеди чыл планының ийиги чылының онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш мурнакчы чолаачы Оюн Кара-оол улам бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хүлээнип ап турар.

В. ШОЙЛАА.

Фото делгелге

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүдүлезинин чеди чыл планын күүседиринге совет улустуң чедип алган тиилелгелерин болгаш коммунистиг тургузуушкунга чедиишкиннерин калбаа-биле пропагандалаар сорулга-биле ССРЭ-ниң Культура министерствозу 1961 чылдың февраль айда Москвага, «Чеди чылдың ажыл-ижи боттанып тур» деп Бүгү-эвилелдиң ийиги фото делгелгезин ажыдарын шиитпирлээн. Анаа хамаарыштыр бистиң областың культура эргелели 1960 чылдың ноябрь 7-ден 13-ке чедир «Чеди чылдың ажылижи боттанып тур» деп областың бирги фото делгелгезин эрттирер деп шиитпирин үндүргеи.

Областың бирги фото делгелгези коммунистиг тургузуушкунга бистиң областың чедиишкиннерин көргүскен эң эки фотографияларны илередир сорулгалыг. Делгелгеге областың ажылчы чоннарының амгы амыдыралын, улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга; эртемге, техникага, культурага чедип алган чедиишкиннерин көргүзүп турар ажылдарны хүлээп алыр.

Авторлар боттарының ажылдарынга совет кижилерниң күш-ажылын, культурлуг амыдыралын болгаш дыштанылгазын, ооң материалдыг чаагай байдалын, янзы-бүрү сонуургалдарын, чоннуң бот-тывынгыр чогаадыкчы ажылдарының чаа хевирлери: культура университеттериниң, улусчу театрларның, оркестрлерниң, ниити ырларның бөлүктериниң ажылдарын көргүзер. Делгелгеге кирер фотоларга совет өг-бүленин, бистиң аныяктарывыстың, школа пионер организацияларының, бойдус чурумалларының темаларынче улуг кичээнгейни салыры чугула.

Делгелгеге кирер ажылдар фотографияның бүгү негелделеринге дүүшкен болгаш композициязы чедир кылдынган турар ужурлуг. Делгелгеге тускай фото корреспондентилерден ангыда күзелдиг бүгү кижилер киржип болур. Бир киржикчи чеже-даа фотоларны чорудуп болур, ынчаарга фотоларының хемчээлин 30×40 см, азы 40×50 сантиметрден улгаттырбас. Фотолар чорудар кижилер бодунуң фамилиязын, адын, адазының адын, ажылдап турар черин болгаш фотода чүү тырттырганын тодаргайы-биле бижээш чорудар.

Фотоларны область делгелгезинче 1960 чылдың октябрь 25-ке чедир чорудар. Эң эки фотоларны (бир автордан 4-тен хөй эвести) Бүгү-эвилел делгелгезинин оргкомитединче чорудар. Ол оргкомитет Бүгү-эвилелдиң ийиги фото делгелгезинче киирип болгу дег ажылдарны шилип алыр болгаш ол ажылдар делгетте эки деп санаттырар болза, ооң авторларынга мактал шаңналдарны болгаш дипломнарны тыпсыр. Ол ышкаш эң эки ажылдарны ССРЭ-ниң Культура министерствозу делгелгеден тускай өртек-биле садып алыр. Бүгү-эвилелдиң ийиги фото делгелгезинге ажылдары кирген кижилерге: өөнүг чурук бүрүзүнге-ле 200 рубльди, анаа чурук бүрүзүнге-ле 100 рубльди төлеп бээр.

Л. АНТИПИН,
областың фото делгелгезинин оргкомитединиң кежигүнү.

Мурнакчы бүдүрүлгеде

Кызылдың туйбу заводунуң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары СЭКП ТК-ниң июль Пленумунга холбаштыр боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин эрестиг күүсеткеннер. Тоогулуг чеди чылдың ийиги чылының эрткен кварталында бүдүрүлге планының күүселдезинин талазы-биле өскелерден эки көргүзүглерлиг болган дээш СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомунуң бүдүрүлгелер аразынга шилчиир Кызыл тугун ол коллективке тывыскан.

Эрткен кварталда туйбу заводу бүдүрүлге планын ниити продукция талазы-биле 113,6 хуу күүсеткен ийикпе, азы бир миллион 246 мун рубльдиң продукциязын бүдүрген. Үш айларның дургузунда план өзүгаар 3,5 миллион туйбуну хептээр тургаш, үш миллион 693 мун кезек туйбуну хептеп кургаткан болгаш пландан ажыр 7 мун туйбуну өрттеткен.

Заводтуң дирекция чери-биле ында партия организациязы ажылчыннарның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузуп, түс-түс цехтериниң, бригадаларның болгаш ажылчыннарның аразынга социалистиг чарышты калбартып, ооң түннелдерин чогуур хуусаазында үндүрүп турарының түннелинде бүдүрүлге чери эки көргүзүглерни чедип ап турар.

Туйбу заводунда хептээр ийи цехте, дөрт бригада, өрттедир цехте үш бригада хонуктың дургузунда үзүктел чок доктаамал эзлчежип ажылдап турар: «СМ-58» маркалыг туйбу хептээр ийи пресстиң бирээзи-ле бир эзлчегде 11 мун туйбу хептээр бүдүрүкчүлүг. Ындыг болзадаа ол болгаш ооп-даа өске пресстерни моторжудуп, эде чаартканындан олар эзлчегнин дургузунда заводтан көрдүнген техниктиг нормазындан ыракта хөй туйбуну хептеп турарлар. Ажылчыннарның күш-ажылы шын организастааш, пресстерни дой-довурак-биле үзүктел чок хандырганда оларның кайызы-даа эзлчег дургузунда 13—14, а чамдыкта 16 мун туйбуну хептеп турар.

Бир прессте-ле 6 кижи ажылдап турар. Оларның бирээзи дой-довурак шыгыдыр машинада, ийизи туйбу үлекчизинде, а өскелери транспортөрларда ажылдап турарлар. Пресстер долу күжү-биле ажылдай бээрге хептээн туйбулар кургадыла сарайларынче үзүктел чок-ла шуужуп эгелээр. Пресстериниң күчүзүн улгаттырарына кол рольду коммунистер ойнаан. Заводту чайгы сезонга белеткеп турар үеде коммунистер пресстерни эде чаартыр дугайында айтырыгны боттарының хуралынга чугаалажып көргеш, оларны моторжударын кезек коммунистерге дааскан. Заводтуң кол инженери, партия организациязының секретары эш Берлов, Акимов болгаш ооп-даа өске коммунистерден тургустунган бөлүк пресстериниң бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш элээн ажылдарны кылган. Илангыя эш Берловтуң саналын өзугаар редукторларының дузазы-биле пресстериниң ажылдаар темпизин дүргедеткен. Ынчангаш туйбу хептээр машиналар доктаадып каан нормазындан ыракта артык ажылдап турары ол. Бо болза ажыглаттынмайн турар бүдүрүлге курлавырларын долузу-биле илередип, бүдүрүлгеге шингээдир дугайында партияның XXI съездизинин айтыышкынының күүсеттинин турары ол.

Бүдүрүлге планын үүгле сан талазы-биле эвес, өске-даа көргүзүглериниң талазы-биле эки күүсеттинин турары коллектив кежигүннериниң улуг чедиишкини болур. Туйбу заводунуң бо чылын бүдүрүп турар туйбуларының шынарының экижээнин хоорайның тудугжулары мактап турарлар. Дой-довуракты чаа черден казып турар. Ооп алдынган чиг-эттен хептээн туйбуларның шынары күрүнениң тургускан стандарт-нормазынга бүрүн дүгжүп турар. Ындыг болза-даа хоорайның тудуг организацияларының, илангыя «Тыва тудуг» эргелелинин заводтан тускай хааржактарга чүдүрүп чоруткан туйбуларны тудуг шөлдеринге эккелгеш, хол-биле машина кырындан дүжүр октап, хөй туйбуну бузуп турарын демдеглээр херек. Тускай хааржактарга эккелген туйбуларны кайы-даа тудуг шөлүнге хол-биле хааржактар аайы-биле көдүртүп тургаш, дүжүрерин организастаары чугула.

СЭКП ТК-ның июль Пленуму коллектив кежигүннериниң күш-ажылын онза хайныктырган. Боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин эки күүседип турар мурнакчылар коллективте хөй. Илангыя № 1 цехтин хептекчилери эштер Саар, Миллер, Малышева, № 2 цехте эштер Исаева, Сулиманова туйбу өрттедикчилери эштер Ополев, Самдина туйбу чүдүрүкчүлери эштер Георгий биле Фаина Филимоновтар, Виктор биле Валентина Кунаевтер, дой-довурак шыгыдыкчызы эш Воробьева, бок сөөртүкчүзү эш Брагин дээн ышкаш бөдүүн ажылдың кижилери боттарының күш-ажылы-биле өскелерге үлегер-чижек болуп, бүдүрүлге планын үүгле күүседир эвес, харын ажыр күүседир дээш калоарган демиселдиң бирги одуруунда чоруп турарлар.

Туйбу өрттедикчизи эш Н. Ополев бүдүрүлге черинде аныяк ажылчын. Туйбу өрттедириниң нарын аргазынга эрткен чылдан бээр өөренікчилеп киргеш, бо чылын ол ажылды боду удурту берген. Ийи эжи-биле кады олар эзлчегде 15 мун кезек туйбуну өрттедир тургаш 20 — 25 мунну, а чамдык хүннерде 30 мунну өрттедип турарлар. Туйбу өрттедир цех эрткен айның планын үш хонук бурунгаар күүседип, бир миллион 300 мун туйбуну Кызылдың тудугларынга берген.

Туйбу чүдүрүкчүлери эштер Филимоновтар биле Кунаевтиң кылып турар ажылы хөй күш негеттинеп ажылдың бирээзи. Ол ам дээрезинде бүрүн механизастаттынмаан. Өрттеткен туйбу соору билек-ле ону печкалардан хол-биле вагонеткаларга чүдүргеш, дашкаар үндүрүп турар. Ында ажылдап турар кижилериниң кайы хире шалыпкын ажылдаанындан туйбу өрттедириниң темпизи дорт хамааржыр.

— Бистер эш Кунаев-биле кады кадайларывыс-биле ийи-ийи болуп алган мында хүнзедир ажылдап хүнзээр улус болгай бис. Бир кижи хүнде 2 мун туйбу уштур нормалыг. Ынчаарга ийи кижиге онаштыр 4 мун болур. Херек кырында 7,5—8 мундан кудулатпайн турар бис. Саазында бижип аскан социалистиг чарыш, хүлээлгевис чок-даа болза бо ийи өг-бүленин аразында социалистиг чарыш бар. Кым хөйну кылырыл дээш чаржып ажылдап турар бис, ооп түннелин кежээнин-не үндүрүп турар. Ам дээрезинде денге тоонуугла чоруп ор бис—деп эш Филимонов чугаалап турар.

Кызылдың туйбу заводунда партия организациязы (эш Берлов) бүдүрүлге черинин ажылын хүн бүрү удуртуп, күрүне планының күүселдезин хандырарынче коллектив кежигүннерин мобилизастап турар. Түс-түс цехтериниң, бригадаларның аразында социалистиг чарыштың түннелдерин ай төнчүзүнде үндүрүп, мурнакчыларга шилчиир вымпелдерни тыпсып турар. Эрткен айда бирги черни эш Акимовтуң удуртқан цеги алган. Ооп ангыда бригада, цех бүрүзүнүң эзлчегде кылган ажылының түннелин хүн бүрү доктаамал үндүргеш, көргүзүг самбыразында бижип турар.

Бүдүрүлге черинин ажыл-чорудулгазын партия организациязы шынгыы контрольдап, четпестерни чайладырынче угланган боттуг хемчегларни ап турар. Маңаа холбаштыр мындыг чижекти көргүзүп болур. Бо чылдың бирги кварталын сөөлүүредир хептеп өрттеткен туйбу-биле заводтан үндүрген туйбунуң саны улуг карышкактыг болуп турар апарган. Кылган туйбунуң саны хөй, а үндүрген туйбунуң саны эвээш. Ооп чылдагаанын тыва-ры-биле партия организациязы коммунистериниң иштинден тускай комиссияны үндүргеш, бүдүрүлгениң бүгү ажыл-чорудулгазын хынаан. Хептээр цехтин чамдык ажылчыннарының акша, норма сүргеш, кылган продукциязының санын көвүдедип турганы илерээн. Бо айтырыгны коллективтиң ниити хуралынга чугаалашкаш, буруулугларга харыысалганы көргүскен.

Ооп-биле кады туйбу заводунуң ажылынга саат ужураштырып турар чамдык четпестериниң барын демдеглээр херек. Чүнүн-даа мурнунда № 2 АТК (эш Круговой) дой-довурак сөөртүр автомашиналарны четчир сагыыы-биле үндүрүп бербейн турар. АТК-ның машиналары керээде айыттынган шагындан сөөлгү үеде үргүлчү озалдап кээп турар. Эрткен айның 24-тен эгелээш АТК машиналарының 3—4 шак озалдап келгениниң дугайында он ажыг акт тургустунган. Бир шак иштинде пресстериниң ажыл чок аная турганындан-на завод ниитизи-биле 7 мун ажыг туйбуну чедир бербейн турар. Бо дугайында айтырыгны СЭКП Кызыл хооркому болгаш областың үлетпүр эргелелинге-даа тургузуп келген. Ынчалзажок ол ам-даа үзе шиитпирлеттинмээн.

Ол ышкаш заводтуң ажылчыннары туйбу кургадырының чаа аргазын чогааткаш ажыглап эгелээн. Ооп ачызында ол туйбулар сарайларга мурнукузунда ышкаш 12—13 хонук эвес, а 3—4 хонгаш-ла кургап турар. Бо арганың улуг ажыктыын практика бүзүредип көргүскен турбуже, сарайларны эде дериириниге хереглеттинер хөй эвес түннүг акша-хөренги дугайында айтырыг үстүкү организацияларда үр-ле шиитпирлеттинмейн келген. Бир эвес завод туйбу кургадырының чаа аргазынче бүрүн шилчиир болза, бир айда 2850 мун эвес, а 5700 кезек туйбуну кургадып болур дээрзин бүгү санаашкыннар болгаш шенелделер көргүскен.

С. МААДЫ,

Чурукта: заводтуң шалыпчызы В. Исаеваның ажылдап турары.

ЧЕЧЕН чогаалдыг АРЫЫН

Партия дугайында сөс

Иштикиниң, даштыкыныңдайзыннары
Ийи дакпыр кинчи-биле бектеп алгаш
Ханывысты, деривисти соруп турда,
Хавыаалыг холуң сунуп хостап алдын.
Чечектелдир хөгжүп ор бис.
Четтирдивис Партиявыс.
Аштың болгаш аарыгларныңхалавындан
Арбан-суму улузувус кырлап чорда,
Човуланны арылдыр ширбипбердин
Чолдуң кежиин холувуска тутсуп бердин.
Чечектелдир хөгжүп ор бис.
Четтирдивис Партиявыс.
Каптагайның карангызынчырыткылап,
Хамык чонуң найыралынбыжыктырып.
Коммунизм алыс шынныгоруундува
Хоор чонну баштап алган чоруп ор сен.
Чечектелдир хөгжүп ор бис.
Четтирдивис Партиявыс.

Д. БИЧЕ-ООЛ.

Тес-Хем районнуң Лекин аттыг колхозунуң хой мал фермазының эргелекчизи.

МАЛЧЫННАРГА

Колхозчулар даргавыс деп мүн-не танаан,
Хорадаан бе, өөрээн бе? Кым-даа билбээн.
«Билингиже шүгүмчүлээш салгандыр» деп
Билчиң ирей хүлүмзүрүп туруп калган.
Дарга биле бригадир дал дүвш турда
Галдыг-Шынаа түңгээзинге халдып келген.
Ийи кижи чугаалашкан чугаазындан
Ишти-хөңнү, күзел-соруу көңгүс илдеп:
«Кажан иргин, кайын мынчаар
Карыш, кулаш сырый сиген
Эзрем ышкаш чалгып чыдар
Элегер көк шынаам боор сен!
Мындаа чаа-ла бо-ла мынчаар
Бызаа безин шымчыыр четпээн,
Шыгып чадаан кадыг черде
Шымыраш көк чытпадың бе.
Күжүр чайның ачызы ындыг —
Күнде, дүнде болчаг турбас.
Шак бо хире одар чемни
Шаннап турда мал-даа семис...
— Магалыын көр: чечек-ле, чечек,
Бажын угбайн элеңнээр чүве!
— Чигир чыгган арыны көрем,
Шиилээн үнү улуг-ла хөгжүм!
— Чула тыртыкаш долгавыткан:
Чулук чеми хоюг ногаан.
— Кыжын мону малдан туржук
Кым-даа чипсе хоолу болур.
— Шак дүү шыктын кыдыын көрем:
Шала кагжап онуп бар чор...
— Чача дуңмам—бригадир
Чаңгыс шак-даа саадап болбас!
Машина күштү, оолду-кысты
Маңаа дораан салып киирээл...

С. САРЫГ-ООЛ.

Чурукта: (Оң талазындан солагай талазынче) Уран (артист Дарый Монгуш), Кара (РСФСР-ниң алдарлыг артизи М. Кара-кыс), Салбакай (артист Е. Кенденбиль)—«Хайыран-боттуң» үшкү кезээн Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозтүң колхозчуларынга көргүзүп турары.
Фото О. Сандюнуу.

Ленинниң ачызында

Сөзү С. Пюрбюнүү. Аялгазы С. Бюрбении.

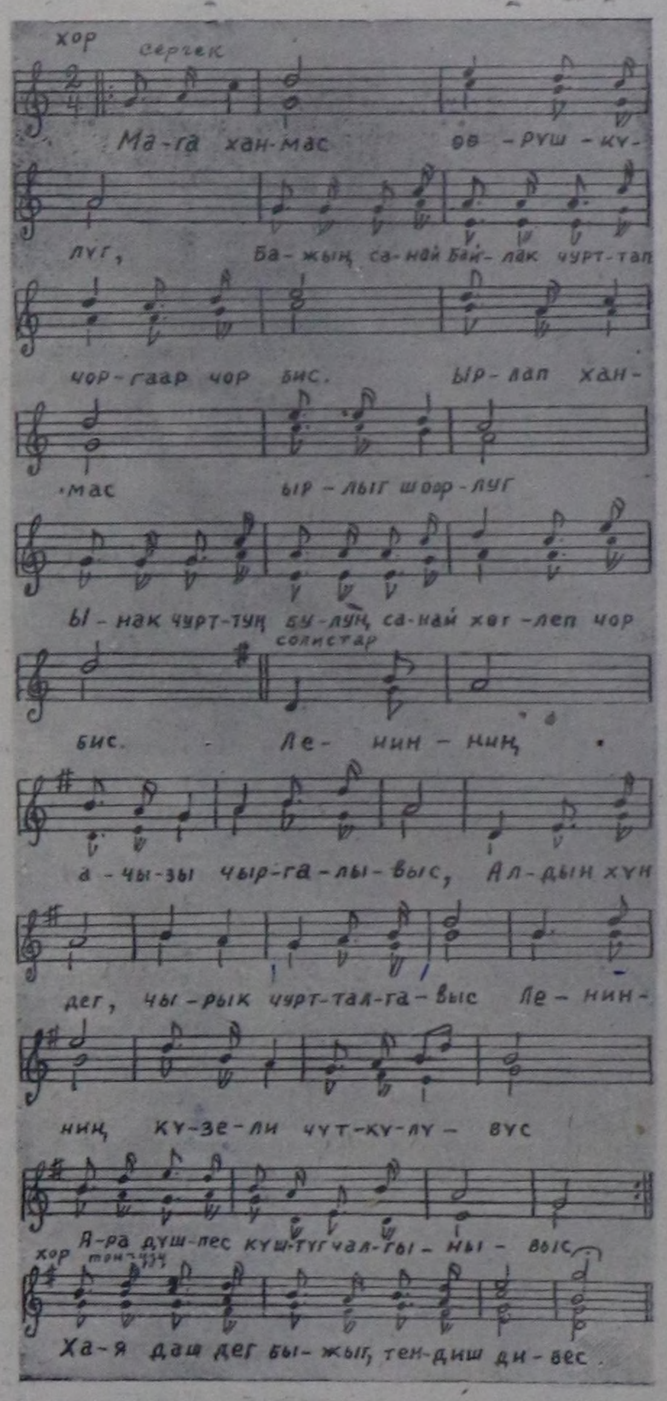

Эрге-шөлээ тугун тудуп,
Депшилгениң оруун баштаан соруктуг бис,
Эптин-чөптүң дынын тудуп,
Делегейге тайбың чарлаан, алдарлыг бис.
Кожумаа:
Эртем сургуул сайзырадып,
Октаргайның дүндүүн шинчээн мергеннер бис,
Эчис сорук бөгүн кылып,
Орук чоктан орук иззээн өрестер бис.
Кожумаа:
Ленинниң ачызы— чыргалывыс.
Алдын хүн дег чырык чурталгавыс.
Ленинниң күзели — чүткүлүвүс,
Ара дүшпес, күштүг чалгынывыс.

Маадырывыс

Кадарчының хонар чазаа
Кадар оттуг агылыг-даа,
Кадарганы көвей сүрүү
Кайгамчыктыг семис шыырак.
Харлыг кыштың соогунга-даа
Халазырап шылагзынмас
Канданнарның ажыл-ижин
Канчап черле мактавас боор.
Чеди чылдың бирги чылын
Чедиишкинниг уткып алган,
Ленин орден хөрээн чайнаан
Идегелдиг маадырывыс.
Хову сынмас колхоз сүрүү
Козурткайндыр дешкилешкен.
Хавыяа демдек хөрээн каастаан
Кадарчывыс малчын Кандан.

С. АҢГЫРБАН.

Каңмыыл

Кала берген сарыг каңмыыл чаным-биле
Кайыже-ле халып дүжүп толарың ол?
«Эдертийн, кады чоруул» дигген ышкаш,
Эзгиледип, докталай дүжүп эртер чүүл?
Сен дег, хилис толап чоруур ужур чок мен:
Хову сынмас чалгып чыдар дүжүттү көр.
Сен дег чүве изи-даа маа чытпас кылдыр,
Кооргалче карак ажыт чаштына бер.

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

Торгалыгның кожамыктары

Шала кежээ хөглеп базар
Сайгылгаанныг Торгалыгны.
Салбакталгай честек-кат дег
Чараш хүрец шырайлыгны.
Алдын хүннүң херели дег
Аажок чырык сайгылгаанны.
Аарыгның бажын билир
Арыг, аккыр халаттыгны.
* * *
Машиналар, тракторлар —
Колхозувус чоргааралы —
Магданчыг чараш кыстар —
Хойжу, малчын, тудугжулар.
Саржаг, сүдү эгээртинмес
Сарыг-Алаак фермазын
Саар үлүүн ажыр күүсээн
Саанчы кыстар бисте көвей.

В. САНАА.

Солун медээлер

Москваның күрүне цирициниң артистери-биле кады РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. Оскал-оолга удурткан тыва цирк бөлүү бо чылдың июльдан эгелеп Венгр Улус Республиканың төвү—Будапештиде чедиишкинниг ойнап турарын көргүскен чурук «Вечерняя Москва» деп солунга парлаттынган.

Совет цирк-артистери бо чылдың сентябрьге чедир Венгр Улус Республиканың хоорайларынга ойнаарлар. Ылангыя тыва цирк бөлүүнүң көргүзүглерин мунмуң венгр улус улуг сонуургалбиле көрүп турар.

* * *

Областың хөгжүм-шии театрының чамдык артистери болгаш бот-тывынгыр уран чүүлдүң область көрүлдезинге эки түңелди көргүскен районнардан келгилээн талантылыг колхозчу аныяктар бистиң кожавыс Моол Арат Республикага концерт көргүзүп чоруурлар. Анаа барып көргүзер концерттиң белеткели доозулган.

Тыванын уран чүүлүнүң төлээлекчилери бистиң кожавыс Моолга Советтиг Тыванын социалистиг утка-шынарлыг, национал хевирлиг уран чүүлүн көргүзерлер.

Аккробаттыг этюд. Фото П. Гольцовтуу.

МИННИИШКИН

(„Чоннуң оруу“ деп шүлүглелден үзүндү)]

«Артельдиве кирээли» деп, шаандан тура
Ашаан сургап, дилеп чадааш Седипааныг:
— Чедип алган, кылып алган чүвең кай?— дээш
Чемелээри мырай дендеп, дам-на барган.
Айдың чырык чүртталгалыг шыныг орук
Арат чонну кый деп турда, олче барбайн,
«Аза бергеш», өскээр тенип үлүүп чораан
Амдыы Сувак ам-на миннип хойну бодаан:
«Шаг-ла шаанда колхозтапкан чораан болза,
Чадап, түреп кайын мынчап чоруур боорлан.
Бүзүревес, алдап-чазып чоруур чүве.
Будүүлүктүн, мелегейниң кеми дийин бо.
Каттыштырган ниитиниң малы безин
Кажаа турлаг азыралы эки болгаш,
Ажык черге үргүлчүде чоруур малдан
Артында-ла эткир болгаш сүткүр боор-дур.
Көшкүн, хоорук чүртталгадан адырылгаш,
Көвей чоннуң ортузунче шымны бергеш,
Чыдын чокка шыдал-күштү үндүрүпсе
Чыл-даа четпес чаартына бербес деппе.
Чылдар эртип, колхоз, совхоз улам хөгжүп,
Чырыткылыг чүртталгаже чоруп орда
Чүве билбес багы-биле чыдып калган
Чүдек-даа-дыр, мынчап чоруп кайын болур.
Кончуг таптыг бодап-бодап бо-ла дораан
Колхозтува бижизимзе чү боор ирги?
Күзел, бодал өске чораан, херек чок дээш,
Хүлээп албайн баар болза, канчаар боор ам...»
Билинген эр дүвү-далаш ол-ла дораан
Биллириишкин бижий тыртып, карманнапкаш
Аптар боор—деп, идегелин бодавышаан
Аалындан аттангаштың суурже хаккан.

* * *

«Колхозчулар ажыл чокка турар эвес,
Кол-ла күжү херээженнер болгай аан» деп
Чыраа кажаа аргаан кыстар чаны-биле
Чылдар-шактап, сымыранып эртип чыткан
Алдыы, үстүү бригадалар, фермаларга
Ажыл-агый башкарар дээш дүн, хүн дивес,
Черле орбас өрү-куду хап-ла турар,
Седен дарга конторага бөгүн орган
Хаалга халырт дээри-биле биеэ Сувак
Карманнарын үжеттинип кирип орган.
— Алаккан эш, чүнү кылып чор сен моң?— деп,
Айтырганзыг Седен дарга көрүп келген.
Эгениксеп үнү сирлеп, мендилешкеш,
Элээн кезек оожургап ап, орталангаш,
Далаш-биле саазынын тутсу каапкаш,
Даргазының харыы бээрги манап орган.
Эвилелди эгезинден баштап келген
Ээлдек болгаш шиитпирлиг Седен дарга
Дөгерезин номчуп көргеш харыызынга:
«Дөрт-ле хонгаш хурал болур, аңаа кел» — дээн.
«Ындыг-дыр» — дээш, конторадан үне баскаш
Ырак эвес бажың турган, аңаа кирген:
Бир-ле кыжын доштуг хемнеп чүдүк дажаан
Бригада баштакчызы Доржунуу-дур.
Байлак, шыырак чүртталгалыг колхозчунуң
Бажыңындан чемненгештин үнүп келгеш,
Изиг-түлүк улуг иште чонну көргеш,
Идегели улам кыптып аттанылпкан.

Доюндуп ТАНОВ.

ЧОДУРААЛАР ЧЕЧЕКТЕЛИП ТУРДА

(Рассказ)

Монгуш кежээ келирге Чечекмаа шаланы чап чаа-ла чуп доозуп турган. Бажың иштиниң чылыы аажок. Печканың паш салыр үттериниң халыптары изиг чалбыышка кыза бергилээн. Тудуп чораан сумказын столдуң бир будунга ийлендир салып кааш, тонун, бөргүн аскыга аскаштын. Чечекмааның олурган столунуң ужунга олуруп алган. Чечекмаа ооң ажылдап турар школазының аштакчызы. Неделяда ол бир катап Монгуш-ооллуң бажынынга келгеш, шаланы, хепти чуп бээр. Шак ындыг дугуржулганы олар эрткен чылын кылган. Дуззалдың чажының уругга берип турар мындыг.

Чечекмааның мичигир хүрен арнының куурарып хуула бергенин, терең кирбиктерлиг карактарының шагжок апарганын ол ожаарып каан.

— Канчап бардың, Чечек. Аарып тур сен бе?

— Бажым хөлчок аарып тур. Девин дуыш соондан эгелеп аарып, шагшинек чок апарган кижи мен. Кежээден эгелеп мырыңай дам барды. Хөрээмде кагылып турар чүве бар.

— Соохка алзыпкаш, грипптей берген боор сен. Часкы сооктун сагыжы кара чүве болбазык бе. Грипптей берген хиренде-ле элдептиинни аа. Ажылдап-ла турар. Ынчап тургаш, улам үгдередип алганың олдур ийин.

Чечекмаа олурган стулундан туруп келгеш, үнүп чоруурунга белеткени берген.

— Силерни чедирип каайн. Оон башка даштын хат аажок дынзып тур. Бажыңнар база ырак болгай.

Частың кавыска хады калчаалыыбиле хиигейндир улуп, чагылар баштарында шөйген чиңге демирлерни үзе шаварын ораалдажып, оларны чалгыгландыр силгип турган. Ынчалза-даа демир удазыннар боттарының туружун камгалап, хат-биле содаалашпышаан кынгыртканйдыр алгыржып турганнар. Хат эдектерни хөрүктелдир ажып чораан. Хүндүс эрээш, кежээки соокка дожанналган харлар идиктер улдуңнарының адаанда кыжырткайндыр дагжап, кудумчуларның ол-бо талазында бажыннарның сайгылгааннары сонгалар өттүр чырып тургулаан. Чечекмааны бажыңының чанынга чедирип каан.

Монгуш-оол оон келгеш, кежээки чем кылып турда ооң кожазында чүрттап турары школаның ажылагый эргелекчизи Чазар кирип келген. Ол дыгып каан чүве дег чолдак, семис мага-боттуг, кончуг чугаакклыр, овуузуннуг ашак.

— Чааскаан чүрттап, бодуң чем кылыр чоруктан кажан черле адырлыр кижи боор силер, башкы. Кадайланып ап көрүнерем. Куда дүжер дээнде мен кончуг болдур мен ийин. Чүү-хөө аайлап-баштап турумда аан — дигештиң, стол кырында чыткан папиростан бирээни уштуп кывыскаш: — Кончуг кыстар-биле кады ажылдап турар хирезинде-ле канчап черле дөстүнүп турар чоор ол, оол. Мен-не сен ышкаш аныяк болзумза олларның бирээзин шагдала таарыштырып аптар мен ийин. Назын халыының үезинде хып дээн, оттуг-эттиг, эртем-сургуулдуг кыстар-дыр. Боларның бирээзин чаштап турган, шилип ап көрем.

— Тулган-на болдурлар ийин Чараш талазы-биле кайызын кандыг дээр ону. Чугаалаан-даа херек чок. Ындыг-даа болза амыдырал тудар дээнде кижиниң чаңгыс-ла чаражындан хамаарышпас. Кол-ла чүве мөзү-шынарлыындан, топтуг-томаанныг бүдүштүүнден, ажылгыр-кежээзинден хамааржыр болдур ийин моонар.

Монгуш-ооллуң бо чугаазынга ашак арай тулуксай берген шинчилиг тургаш:

— Ийет-ийет, харын аан. Оон база хамааржып болур-ла болгай. «Чаражынга шай кудуп ижер эвес, каазынга кадык хайындырып чиир эвес» деп үлегер чугаа бар ышкажыгай.

Шынап-ла Монгуш-ооллуң кады ажылдап турар башкыларында кандыг чараш кыстар чок дээр ону. Колдуунда-ла эвир чылын, бо чылын башкыларның дээди, ортумак өөредилге черлерин дооскулааш, келгилээн кыстар. Монгуш-оол чараш талазы-биле база-ла белен эвес дээн ооллуң бирээзи. Узун, хөңү сынныг, делгем эгиннерлиг, секпилдиг хүрен чаактыг, хилиг дег дыдыраш кара баштыг. Бодунуң чоруп чоруур байдалы кезээде-ле ооҗум.

Монгуш-оол каш-ла чылдар мурнунда ол школаның өөренижчизи чораан. Школаны ол алдын медальбиле дооскаш, Саянны ажылдыр хапкан. Университет доозуп келгеш, төрээн, ынак школазынга башкылап ажылдай бээрге солун болгаш өөрүнчүг-даа.

Бот чурттаарының бергедээшкиннеринге тавржы бээрге тускай өгбүлелиг болурунуң айтырыы болганчок-ла сагышка кирип келир апарган: «Дээди эртемни доозуп, бодумнуң күзелим боттанган-дыр. Душтук тыпкаш, өгленип алыр болзумза амыдырал солун болур. Школага кады өөренип чораан эштерим, чажыттарым өгленип-баштанып, уругдарыглыг апарганын көөрге меңээ адаарганчыг-дыр. Өг-бүле тудуп, ажы-төлдүг болуру — эң-не бедик хүндүткел, хөй-ниитичи херек.

Даартазында кичээлдерни эрттирип каан дораан-на, Чечекмаа сугже чорупкан. Уругнуң иези ыт ай дээри-биле хаалга аксынга ону уткып үнүп келген.

— Чечекмааның кандыг чыдарын барып көр дээш, директор мени чорутту. Эки чыдыр бе, кадам?

— Эрткен дүне аажок бергедеп, эьдиниң изии дөртен градус чедип, мырынай дембээреп тура хонду. Дыка-ла кортувус, оглукум. Бистин суурнуң эмчизи кыс шинчип көргеш, соокка алзып, хөрээнче дегдирипкен-дир дидир. Ол хөөкүй эмчи кыс ооң чанынга даңны атсы олура хонду ышкажыл.

* * *

Кежээ келирге Чечекмаа бажың иштин биеэгизи ышкаш тазартыр чуп каапкан, чугган хептер базып турган.

Монгуш-оол олче хүлүмзүрүп көргеш:

— Сегий бергениң ол бе?

— Сегий бербейн канчаар. Чеди хонук иштинде ажылдавадым ышкажыл. Ажылдаваска дыка чалгаарранчыг болур чүве-дир.

— Бажың ишти чударанчыг-ла чүве-дир бе.

— Кижи чудараар хире ындыг кончуг чүү боор. Шаланы чуп турганзыг болду чоп.

— Эрткен улуг-хүнде сугга тряпка суп алгаш, ынаар чугган аттыг болган-на кижи мен.

— Черле харын шаланың чамдык черлерин көөрүмге инек чылгап каан чүве дег былчак-балчак болду—деп Чечекмаа изиг илиирбиле пөстү шыйыладыр баспышаан чугаалаан.

— Шынап-ла хөрээжен кижи чокта бажың сузу бастына бээр дээри-ле шын чүве-дир — дигген.

* * *

Чылдың дөрт эргилдезиниң бирээзи—частың адак айының ортан үезин. Чодураалар чечектелип турган. Онгу классчыларның сөөлгү коңгазы хапкан.

Субботада Монгуш-оол дуыш сөөлүнде чедип келирге Чечекмаа кылыр ажылын доозупкан болган. Монгуш-оол ханада мандолинин алгаш, ойнай берген.

— Кандыг ырларга кончуг ынак силер, хап берейн?—деп, чугаа эрген.

— Туралаан ырыңны хап көрден.

— Ынакшыл дугайында ырлар дыңнаксаар силер бе?

— Дыңнаксаар-ла мен.

— Ынакшыл дугайында ырларга дыка-ла ынак мен ийин — диттеш, баштай грузин улустуң «Сулико» деп ырызын мандолинге ойнаан. Ооң соонда «Сеңээ ынак-тыр мен» деп ырны ырлатпышаан боду ырлаан.

— Дыка-ла ойнаар-дыр силер аа.

— Чүгээр борастаптар кижи мен.— Кезек ойнап олургаш:—Аан кежээ клубка танцы болур-дур. Кады танцылаалам—деп, дилээн.

— Танцылаай-ла бис—деп, Чечекмаа арай дидим эвес үн-биле харыылааш, туруп келген.

— Кай чоруурың ол бе?

— Далажып тур мен. Бажында кылыр ажылым эңмежок.

— Аан кежээ ыяавыла келир сен аа.

— Келбейн канчаар—дигеш, үнүп чорупкан.

Чечекмаа чараш талазы-биле ындыг-ла кончуг онзагай эвес бөдүүн кыс, чээрби харлыг. Ортумак шилгедек сынныг, ооҗум каразымаар карактарлыг. Чамдык уруглар ышкаш сыйбынайнып-сыйтынайнып чоруур кыйбың-сыйбың чаң чок Кылыр ажылга кызымак, биче сеткилдиг. Ажылчын аныяктарның кежээки школазының өөнгу класзында өөренип турар.

Клубтуң сценазынга хөгжүмчүлер олурупкан соонда үрер хөгжүмнүң магалыг чиртилээжи диңмиреп-ле үнген. Ол-ла дораан улус делгем залды дола хона берген. Монгуш-оол биле Чечекмаа база-ла хөгжүмнүң таалаңчыг үнүнге удеттиргеш танцылап кирипкеннер.

Аныяктарның ол кежээзи дыка орайда каап доозулган. Өөр-өөр, эш-эш болуп алган ооллар, кыстар тарап чоруп турганнар.

— Сени үдеп чедирип каайн бе?

Чечекмаа чүүлдүгүнүп бажын согаш ыылган. Олар четтинчипкеш, кудумчуну өрү базыпканнар. Шак ынчан чер биле дээриң тудушкан чүве дег кыдыындан бүдүн чаанын чартык айы көдүрлүп үнгештиң хоюг сүт дег чырыын колхозчу суурнуң кырынче чажыпкан.

— Дуннуң экизин аа! Мынчаар четтинчип алгаш таваар базып-ла чоруксаам кээр-дир—деп, Монгуш-оол талыгырда сылдыстарже көрүп чугаалаан.

— Магалыг-ла дүн-дүр. Мынчалдыр селгүүстээринге кым черле ынак эвес боор.

Олар Чечекмааның бажынының чаны-биле эрте кылаштаашкаш, суурнуң үстүү чарыында бичии баалыкче шиглепкеннер.

Чечекмааның карактарында ээлдек, хоюг сеткилдиг илдең хайныгып чоруурун Монгуш-оол көрүп каап базып олурган.

— Чүрээм саргып жүштүг соп чор—деп, ол түң дег аккыр диштерин чайыннандырып чугаалаан.

Хенертен болган чугааның ужуи Чечекмаа эскерип каан. Ынчалзадаа арай куйзу азрах мынча дээн:

— Мындыг таалаңчыг дүннүң магалыынга кижиниң ынакшылы хайныкпас аргажок.

Кезек када оларның кайызы-даа ыытташтайн чораннар.

— Сеңээ ынак-тыр мен — деп, дылының адаанга кызып алгаш чораан сөзүн ышкындыра аарак эдип үндүрүпкенинден Монгуш-ооллуң арны изиш диген. Ону бир-ле чүве бүргей ап келген ышкаш апарган.

Чечекмаа тура дүшкеш олче удур эргилип келген.

— Кайы, менээ ынак ышкажыыл?

— Ийе, ынак мен — депкештиң, сүрээдээнинден үнү сиринейни берген.

— Менээ ынакшыл бергениңге черле бүзүревес кижи-дир мен. Мени шенеп, кыжырып тур боор сен.

Монгуш-оол аразы тутчур чеде берген сырый кара көстүктерлиг карактарын хере көргеш:

— Шенеп, кыжырып деп ындыг бүзүрел чок чүве бодап, чугаалавайн көрем. Чыгаанга-даа кирип болур мен. Менде кандыг-даа шенелде, кыжырыг чок. Сеңээ дыка ынакшаан мен. Сенден өске менде кандыг-даа бодал чок. Мени бодап көр. Мээн чүрээм ынакшылдан саргып, хилеп чор—деп, дидим чугаалаан.

Олар кайы-кайызы-даа бот-боттарынче удур-дедир кайгажып, арынарыл чоорту чоокшулаштырып келгеш, чыпшыр куспактажыпканнар. Ооллуң мага-боду уругнуң чымчак хоюг хөрээнге даалаш, ону улам-на дынзыдыр чыыра тыртыпкан болгаш эриннериниң ошкаашкыны ур-ле изицейнип тургулаан.

Чечекмааның ажылгыр-кежээзинге, ооң топтуг-томаанныг бүдүштүүнге ынакшып, ону сагыжындан ыратпастаандан бээр чылдың дөрт шаг эргилдезиниң бирээзи хире үр үе эрте берген. Монгуш-ооллуң аңаа ынакшып турарын кым-даа билбейн чораан. Харын Чечекмаа боду безин билбес турган. Ооң-биле хүннүң чыгам ужуражып турза-даа хөрээнде тойлуп, ону дүвүредип чоруур чажытты аңаа илередирин

(Төнчүзү 4-кү арында).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чапында Күрүнениң айыыл чок чорук Комитединде

Америк разведканың Совет Эвилелинче киирипкен шпиону В. М. Славновту бо чылдың июньда Күрүнеиң айыыл чок чорук черииниң органнары тудуп хоругдаан. Ол Славновту Иранче күрүке кызыгаарын үреп кирерин оралдажып турган өйүнде кызыгаар участоктарының бирээзинге тудуп алган.

Илерээни чүл дээрге, Германияның Федеративтиг Республиказының девискээринде турар Лимбург, Фюссен хоорайларга америк разведка школаларынга тускай шпиончу белеткелди Совет Эвилелинче оттаттырарының мурнунда Славнов эртикен болган.

Америк разведчиктер Харпер, Ульман, Холидей болгаш өскелер-ниң-даа удуртулгазы-биле Совет Армияның канчаар организастаттынганының айтырыгларын, топографияны, парашют болгаш боодалга херээн, база оон ыңай совет чоннуң байдалынга таарыштыр шпионнап ажылдаарының аргаларын, чажыттынарының чурумун, кижилерни истеп сүрериниң аргаларын Славнов өренип турган. Радио болгаш тускай үжүктер-биле харылзаа тударының херээн, чажыт бижилгениң херекселдерин ажыглаарын өренириннче онза кичээнгейни Фюссенде школага салып турган. Совет Эвилелинге шпиончу даалгаларны күүседип турар үезинде америк разведка төвү-биле харылзааны ол херекселдериң дузазы-биле Славнов тудар ужурлуг турган.

Ленинградка быжыгып туруп алгаш, ССРЭ-ниң камгалал база үлетпүр талазы-биле чугула черлериниң дугайында, бирги эзлчегде диптер аразында ужугар ракеталарның турар черлериниң, базэ бистиң чурттуң агаардан халдаашынга удур камгалал херекселдериниң дугайында чажыт медээлери чажыт бижилгени ажыглап турган радио база почта дамчыштыр америк разведка төзүнче дамчыдып турар деп даалганы америк разведкадан Славнов алган турган. Совет хамаатыларның янзы-бүрү документилерин (паспорттарны, хуудэ шынзылгаларны, партия, комсомол билеттерин болгаш өскелерни-дээ) кандыг-даа арга-биле тывар деп даалганы Славнов алган турган болгаш АКШ-тың Даллес баштаан топ разведка эргелели ол документилерни Совет Эвилелинче өске-даа америк шпионнарны чорударынга сөөлүнде барып ажыглаар бодалдыг турган.

Оон аңгыда, херектеннер-биле болгаш быжыг туруш чок кижилер-биле харылзаа тудуп, арга бар болза оларның чамдыызын эзлеп алгаш, шпиончу медээлер чыырынга база советке удур хуудустар тарадырынга оларны ажыглаар деп турганы база илерээн.

Ол даалгаларны күүседири-биле америк разведка Славновту чогуур-биле чепсеглээн болгаш хөй санныг совет база даштыкы аксалар-биле хандырган турган.

Славновту тудуп ап турда америк разведкага дамчыдып бээрибиле оон белеткеп алганы чамдык чажыт медээлерни болгаш совет хамаатылардан оон оорлап алганы эзлээн каш документилерни оон хунаап алган. Оон аңгыда, Славновтуң ийи чажыт черлерге чажырып кааны радиостанцияны, чажыт харылзажырынга херектиг тускай үжүктерни, чажыт бижилге херекселдерин, боо-чепсек болгаш ок-чемзекти, Никифоров, Фомин, Тарасов, Захаров болгаш Макаров дээн кижилериң аттарынга меге документилерни, база Совет Эвилелинче ону чорударының мурнунда АКШ-тың топ разведка эргелелинден оон алганы өске-даа шпиончу херекселдерни база Славновтан ап алган.

Конгодан агрессорларның шериглерин үндүрер

Конгода болуушкуннар даштыкының парлалгазының кичээнгейин хаара тутпушаан. Берлинден келген медээни өзүгаар алырга, Бельгияның сураглыг хөй-ниити ажылдакчызы, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Бюрозунуң кежигүнү Изабелла Блюм «Берлинер цейтунг» солунга мынча деп медеглээн: Африканың хамаарылга чок күрүнези Конгога удур бельги агрессияның чылдагааны колдуунда-ла ол чурттуң девискээринге НАТО-нуң кезээ болур ужурлуг бельги шериг баазаларын хевээр арттырарынче чүткүл болур.

Катанга можуну Конго Республикадан чарар дээш кылып турар пропаганда аныяк республиканың хамаарышпас чоруун узуткаарынче чүткүлдүң кол кезии дээрзин демдеглээш, Изабелла Блюм: Каттышкан Штаттар болгаш Бельгия болза Конгонуң бүрүн эргезин хүндүлеп көөр ужурлуг деп медеглээн.

Бир эвес барыып чүк күрүнелери оон өске орук-биле чоруур болгаш Конгону НАТО-же киир тырттарын оралдажыр, дайын интервенциязын деткиир болза, олар оон-биле колониалдыг чаа дайынны үндүргеш боттары аштырар апаар деп Изабелла Блюм медеглээн.

Каттышкан Араб Республиканың солуну «Аль-Гумхурия-гаридат-аш-Шааб» бодунуң политиктиг тайылбырлакчызының чүүлүн «КНО-нуң Конгога рөлүр чогум кандыг болур ужурлугуй?» деп эге-биле парлаан. Аңаа агрессчи бельги шериглер турар болза Конгога корум-чурум катап тургустунмас-даа деп ол медеглээн. Ындыг байдал турда конго чазак бодунуң эрге-хүлээлгелерин боттандырыш-даа шыдавас деп ол бижээн.

Бельгияның агрессиязын соксадырының боттуг хемчеглерин алырын болгаш Конгонуң девискээринден колонизаторларның шериглерин үндүреринче албадларын делегейниң тайбыңга күзелдиг улустары шуптузу КНО-дан негеп турар деп ол солун түүнеп бижээн.

Бирманың «Гардиан» солуну мурнуку үүлүнге Конгодан бельги шериглерни үндүрерин негээн болгаш Конго Республикадан Катанганы чарып алыр дээш барыын чүк күрүнелериниң кылып турар оралдажыышкыннарын буруудаткан. Хамаарышпас бот-эргелиг күрүнеге удур бельги шериглериниң агрессиязын «европа чурттугларны камгалаар»—деп чылдагаан-биле агарттыр оралдажыышкынны ук солун буруу шапкан.

НАТО-га оргаланып алгаш, Бельгияның камгалап алыр деп турары бельги шериг баазаларын узуткаарын негевишаан, «Гардиан»—бир эвес Барыын чүктен Конгода бельгилериниң баазаларын хевээр арттырары аңаа чөпшээрептер болза. ынчан олар Азияның болгаш Африканың талазындан сеткил каттыжыышкынын кордаан-даа херээ чоктар деп бижээн.

Гватемалада дүшкүүрлүг байдал

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Пренса Латина Агентилелиниң корреспондентизиниң Гватемала хоорайдан дыңнадып турарын өзүгаар алырга, чазактын онза байдалды чарлаанынга болгаш конституссчу эргелерин соксатканынга холбаштыр тургустуна берген дүшкүүрлүг байдал ында хевээр артып турар. Политиктиг чылдагааннар-биле оларга удур истеп сүрүүшкүннерни соксадырын негээн башкыларның болгаш студентилерниң ажыл соксадыышкыны 44 хонук үргүлүлеп келген. Аңаа сан-түүннерни барымдаалап алырга, сөөлгү хүннерниң дургузунда Гватемаланың найысылалында 600 кижи туттуруп хоругдаттырган болгаш оларның улуг кезиин шериг трибуналдарынче шилчиткен.

Онза байдалды чарлааны-биле холбаштыр Гватемала хоорайже, ук хоорайда турар шериглерге немей, чурттуң иштики районнарындан шериг кезектери келип турар.

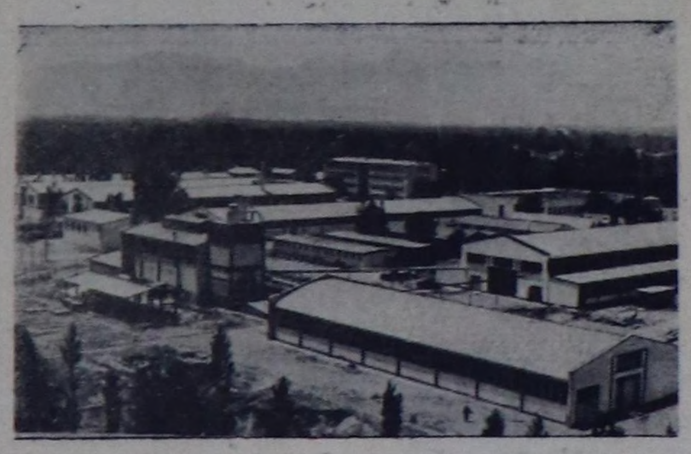

Афганистан. Джангалактың автосептелге заводун Совет Эвилелиниң техниктиг дузаламчызы-биле туткан, ол ам Афганистанның баштайгы улуг бүдүрүлгези болуп турар.

Чуруқта: Джангалактың автосептелге заводу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ӨҢНҮКТЕРНИҢ УЖУРАЖЫЫШКЫНЫ

Чуруқта: (солагай талазындан) — дыл, литература болгаш төөгүнүң тыва эртем-шинчилел институдунуң (ДЛТТЭШИ) ажылдакчызы М. А. Изынеева, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының дыл эртемнериниң институдунуң эртем ажылдакчызы В. М. Наделяев, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының дыл эртемнериниң институдунуң турк дылдар секторунуң эргелекчизи, филология эртемнериниң доктору, профессор Е. И. Убрятова, ДЛТТЭШИ-ниң эртем ажылдакчызы З. Б. Арагачы болгаш Кызылдың педагогика институдунуң башкызы Е. Б. Салзыңмаа. Фото П. ГОЛЬЦОВТУУ.

ХИРОСИМАГА АТОМНУГ БОМБАЛААШКЫННЫҢ УРЖУКТАРЫ

ТОКИО. (СЭТА). 15 чыл мурнунда, 1945 чылдың август 6-да Хиросима хоорайны атомнуг бомба-биле бомбалаанындан 200 муң кижи өлген болгаш ук хоорай амдыгаа дээр-ле оон уржуктарындан хилинчектенмишаан.

Киода Цусин агентилелиниң дыңнадыгларын өзүгаар алырга, дайын төнериниң 10 хонук мурнунда Оожум Океанга атомнуг бомбалаашкындан качыгдаан Хиросиманың 79 муң чурттакчылары амга чедир чырык аарындан айыылзыып турар. Атомнуг бомбалаашкынның төрүттүүдүргени янзы-бүрү аарыгларындан ам бо чылын безин 40 кижи өлген. Оларның иштинде атомнуг бомбаны октап турда 1 хар 8 айлыг турган. ам 17 харлыг Хироко Гадзияма бар болуп турар.

Атомнуг бомбалаашкын-биле холбашкан аарыглардан качыгдаан Хиросиманың 79 муң чурттакчыларының иштинден 1.679 хирези атомнуг бомбаның частыышкынындан лейкемия, баар аарыы, катарак дээр аарыглар ышкаш янзы-бүрү аарыгларлыг болганы-биле эмнелгеде чыдып турар. Ниитизи-биле 1945 чылдан эгелээш ол атомнуг бомбалаашкындан качыгдаан 78 муң кижи эмнелгелерге болгаш клиникаларга шинчидип, эмнеткен.

Турциянын национал чангыс-эвиниң комитединде

АНКАРА. (СЭТА). Национал чангыс-эп комитединиң дыңнадыын парлаан, ында чугаалап турары болза, сөөлгү үеде «комитеттиң болгаш чаа чазактың хемчеглеринге удур чамдык идеяттериң ажык азы чажыттаа бол хөделиишкиннериниң таварылгалары билдинип турар апарган».

Ындыг ажыл-чорудулгаларны болдурбазы-биле «калбак эргелерлиг революсчу судтарны» тургузар деп шиитпирни комитет хүлээп алган дээрзин ук дыңнадыгда чугаалап турар.

Барнаул—Кызыл

Бут бөмбүүнүң талазы-биле РСФСР-ниң кубогу дээш Алтай крайның Барнаул хоорайның радио заводунуң командазы-биле Кызылдың пассажирлер АТК-зының командазы август 5-те, кежээ 6 шак чартыкта ойнаар деп чарлал 2 хонук бурунгаар-ла хоорайның кудумчуларында астынган.

Бут бөмбүүнүң аарыкчылары касса ажыттынар-билек-ле билеттерни садып алгаш, 6 шак четпейн турда «Совет Тыванның 5 чылы» стадионунуң ол-бо талаларында эң-не эки олуттарны ээлепкеннер.

— Абаканның «Мотор» командазын бистиң бөмбүкүлериис бо чайын ийи-даа катап уттулар. Черле ойнап турарын бодаарга мурнуку чылдарныындан техника-даа талазыбиле шору-ла апар чыдарлар-дыр — деп, ында-мында Кызылдың ойнакчыларының дугайын көрүкчүлер чугаалашкан олурлар.

— Че чүү хирени киир теп кааптар ирги?— деп чамдык көрүкчүлер бүзүрел чок айтыржырлар-даа болду.

— Ол чүү дээриц ол, эң-не эки ойнаар кижилер шилиттинген-не болгай, хаалгачызында Белостоков, төп халдакчызында Колесников база ойнаар, чүвени канчап билир, удуп-даа алыр чадавас.

Ол арызында шөлге судьялар маңнажып үнүп келгеш эдискини эткиптерге ойнакчылар команда айыбиле маннажып үнгеш, байыр солушканнар. Оюн-даа эгелээн.

Стадионнуң ол-бо талаларында олуттарны кызылчылар шыгырт доңдур ээлепкен.

Оюннуң эгезинде барнаулчулар бурунгаарлап, шөлдүң ээлериниң хаалгазындан мячихти ыратпайн турган. Хенертен судьяның эдискизи эткен. Шииткел — 11 метрге. Шииткелди барнаулчулар киир тепкеш, санны ажыткан.

Он минут ажып турда улурланыкчыларының камгалакчыларының чазын ажыглап, кызылчылар бурунгаарлаш, мячихти Сухановка бээрге, ол санны децнештир киир тепкен.

Оон удатпаанда кол халдакчы Колесников удурланыкчызының хаалгазынче база бир киир тепкеш, санын ажырып алган. Ынчалза-даа барнаулчылар баштайгы оюнну сөөлзүредир бир санны немеп алган — 2 : 2 санныг чапсарлаанар.

Шөлдүң ээлери база часпар сөөлүнде бир санны киирип алган, ынчалза-даа ойнап алырының аргаларын ажыглап шыдаваан. Барнаул командазының ойнакчылары ойнаарының техниказынга кызылчыларны ажып, мячихти чараш дамчытчып турган, санын децнештирип алган. Кызылдың камгалакчызы И. Калинкин каш удаа чурум үреп, хаалгачының шөлүнге удурланыкчызын өш-биле ужур таварлаш 11 метр черге шиитиргеп. Ол шииткелди Барнаул командазының ойнакчызы эки ажыглаан. Сан 4 : 3. Оюннуң мындыг илиг үезинде судьяның каш удаа сагындырыын тоовайн, Калинкин улаштыр чурум үрээш, оюндан шуут үндүрткен.

Барнаулчылар улам-па хей-ат кирип, улай-улай бурунгаарлавышаан, оң талакы азыгдан берген мячихти удурланыкчызының хаалгазынче В. Крушняков кончуг чараш дыңзыг киир тепкен. Ынчангаш оюн 5 : 3 болуп, Барнаул командазының тиилелгези-биле доозулган.

Пассажирлер АТК-зының командазының ойнакчылары боттарының күжүн чөп ажыглап, шөлге чурум үревейн, эки кызып ойнаан болза, оюнну хайым кылдыр доозуп болурунуң аргалары турган. Чурум үрээн чорук Кызыл командазын аштырышкынга таварыштырган. Ол чорук кызылчыларга кеземче болур дээрзи чугаажок.

А. КУМАЯК.

Редакторнуң оралакчызы Д. О. БЕГЗИ.

18 чыл иштинде медерел чок чыткан

Дайынчы П. И. Ветров эттине берген

Москва чоогунда бир эмнелге черинге Совет Армияның дайынчызы чораан Петр Иванович Ветровту өлүмден чайладып, эттиндир эмнеп каан. Ол дайынчы Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде Москва чоогунга чаалажып чоруп турган, бежелип, медерели ханызы-биле үрелген болгаш билинместээн. Кол эмчи Николай Петрович Лавреновтуң бо дугайында чугаалааны болза:

— Аарыг Ветров бистиң эмнелгевиске 1942 чылдың декабрьда кончуг аар байдалдыг кирген кижи. Оон шериг ады, бодунуң ады, адазының ады болгаш фамилиязы чүгле документилер өзүгаар билип алдынган чүве. Ол чугаалай албас, чүгле эмчилериц албадалы-биле чем чиир турган. Эмнээриниц бүгү-ле ажыглаан аргалары түннел бербейн турган. Оон медерели будулган.

Сөөлүнде илерээнинден алырга, оон төрелдери ону ис чок читкен деп дыңнадыгны алган турган. Чылдар ынчаар эртип-ле турган. Ынчалзажок эмчилер чөгенмейн, ол кижини эмнээриниц чаа-чаа аргаларын [illegible]леп, хемчеглерни үр[illegible] ап ке[illegible] Эрткен чылын эмнелг[illegible] чедип [illegible]ген дуржулгалыг эмчи Леонид Васильевич Кондеряков ол аарыг кижиже кичээнгей сала бергеш, эмнээриниц эзлээн каш чаа аргаларын хереглээр деп шиитпирлээн. Ынчангаш чоокта чаа электротерапияның эзлчеглиг эмнээшкининиц соонда ол аарыг киживис чугаалап үнген.

П. Ветров канчап ынчалдыр кемдей бергенин тодаргай чугаалап берген болгаш төрелдериниц чурттап турар черин адап, оларже чагаа бижээн. Оон херээжен дуңмаларының бирээзи акызын көөрү-биле удатпайн чедип келген. Ол херээжен кижиниц өөрүшкүүр кызыгаар чок болган.

Амгы үеде Ветров аажок сегээн болгаш чоокку үеде ону эмнелгеден үндүр бижиир деп турар.

(«Правда» солундан).

Москвага бо чылын бир-ле дугаар ажыттынар Улустарның найыралының университединге өөренир күзелдиглерден билдириишкиннер хүлээп алырын хүлээп алыышкынның комиссиязы доосканы. 500 кижи хүлээп алыр турда Азияның, Африканың болгаш Латин Американың чурттарындан 25 муң хире билдириишкиннер кирген.

ЧОДУРААЛАР ЧЕЧЕКТЕЛИП ТУРДА

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында).

диттип чадап, ынакшылды чогум кайын чүден, канчаар эгелээрин аайын тыппаан. Сөөлүнде-сөөлүнде оон ынакшылы киткеп, аас-кежиктиг амыдыралды Чечекмаа-биле кады туда берген олурарының бодалдары болган чок-ла сагышка кирип келир апарган. Үр үе иштинде хөрекке тойлуп, шыгжаттынып чораан чажыт чодураалар чечектелип турда ам кээп ажыттынган.

Монгуш-оол биле Чечекмаанын боттоттарынга ынакшыжа бергени суурнуң чопунга билдице берген. Ынчалза-даа оларның ынакшылынга чамдык кижилер удурланып турганнар.

Оон чаңгыс школада кады ажылдап турар башкы эжи безин ацаа шуут-ла мынча дээн:

— Сен черле чазып тур сен. Чечекмаадан өске душтук канчап тывылбас болду.

— Бодуң харын чазып туру сен. Мен ынакшылымны бодум билир мен—деп, Монгуш-оол ыыткыр чугаалап харыылаан.

— Сайлыкмаа башкының сеңээ ынакшып турарын мээң кадайым чугаалай-дыр. Дээди эртемниг, чараш-даа кыс-тыр. Мени көрдаан сен. Кадайым, бодум-даа дээди эртемниг. Айда ийилээн ийи муңдап черле кудулатпас-тыр бис. Артык шактар башкыларга суг мырыцай талыя бергилээр-дир.

— Меңээ ындыг мелегей чүве чугаалава. Ол дээрге мээң кажандаа дыңнаар хөцүм чок сөстердир. Меңээ кижилериц чаражы, дээди эртемниц, хөй акша шалыныы херек чок. Кым мээң сеткилимге тааржып, кымга ынакшый берген болдур мен, аңаа мөңгези-биле ынакшып, чуртталгамны оон-биле кады эрттирер мен. Бээр дыңна, билип ал. Эртемниг-даа болдунарза чүвени ам-даа чедир билбес мугулай-дыр сен. Амыдырал тудар дээнде кижиниц чараш онзагайындан канчап-даа хамаарышпас. Чүгле мөзүлүг төптуундан, ажылга кежээ, кызымаандан хамааржыр.

Оон «аскын адан, эрнин эңгин тепкен» чүве дег чүнү-даа чугаалаар аайын тыппайн барган, саңгая берген ыыт чок кезек турган, демгизи үнүп чорупкан.

Эжик хенертен дүргеши кончуг ажыттына берген соонда Чечекмаа хат салгын дег эстеди кире хоцуп келген.

— Че, кандыг дужаадыр?

— Дүүн кежээ сээц тайылбырлап өскрип олурганың 8 дугаарлыг билет таварлашты. Шуптузун харыыладым. Кончуг эки болдум—диттештиц Монгуш-оолдуң кадыр хавактыг арнынче ынакшылдың ханы хүлүмзүрүү-биле көрүү берген.

— Холуң эккел кай, сарыым. Кежээки школаның онгу клазын эки дооскаңың дээш байыр чедирип каайн.

Чечекмааның чойган карты ышкаш кара хүрен салаларлыг холун дыңзыг тутпушаан, чаагын шойт кылдыр өскай тыртып каан.—

— Сеңээ дыка-ла ынак-тыр мен. Чечек. Кандыг копчуг ынчаар күштүг ынакшый берген кижи мен ыйнаан. Кеззэ мөңгези-биле ынчаар ынакшыыр мен.

— Мен база-ла сеңээ мөңгезибиле ынакшыыр мен.

— Бистиц ынакшылывысты чарар чүве кайда-даа чок—диггеш, оон хөрээн бодунче чыыры дыртып, дыңзыдыр кужактапкан.—

— Кудавысты дарыы дүжүрүптээли, Чечек.

— Дүжүрүптээли, ынакшыл күштүг, быжыг турда аңаа чүү-даа дыннып шыдавас, мээң өргимим.

Монгуш-оол холдарын чада тудуп көдүргеш:

— Чурталгавыс аас-кежиктиг, магалыг болур. Аңаа ханы бүзүрелдиг мен—деп, бадыткап чугаалаан.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

II

ВДР-ниң 15 чыл болган оюнга алдар кылдыр

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамның информация агентилелиниц дамчытканы:

Вьетнамның Демократтыг Республиказында август революциязына болгаш Вьетнамның Демократтыг Республиказының тургустунганындан бээр 15 чыл болган оюнга тураскаатынган бүдүрүлгечи чарыш калбарган.

Ажылчын аныяктарның Вьетнам Эвилелиниц Ханойда комитединиц инициативазы-биле организастаттынган ол чарыштар дараазында лозунгларның адаа-биле эртип турар: «Август революциязының түүгүн бедик тудаал. Бистиц алдарлыг аныяк партиявыстың болгаш ада-чуртувустуң алдары дээш бүдүрүлгечи чедиишкиннерлиг болуулунар!»

Күрүне заводтарының, күрүне болгаш хуу бүдүрүлгелер каттышкан бүдүрүлге черлериниц, садыг организацияларының, кооперативтериц база чаа тудугларның аныяктарының август 2-де Ханойга митингизи болуп эрткен. Аңаа бо чылдың баштайгы чартыында чарыштарның түүнелин үндүрген.

Ханойнуң 13 бүдүрүлгелеринде 50 хире мурнакчы бригадалар тургустунгулаан болгаш оларның составының 50 ажыг хуузу—аныяктар дээрзин ук митингиниц киржикчилери дыңнаткан.

Ажылчын аныяктарның Вьетнам Эвилелинге 7.500 хире аныяк оолдар, кыстарны хүлээп алган. Ол эвилелдиц 1.371 кежигүннерин Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының хүрээлелинге киирип алган.

АМЕРИК ЭЛЧИН ШПИОН БОЛГАН

МОНТЕВИДЕО. (СЭТА). Риу-Гранди-до-Сул штаттың губернатору Бризолла болза Риу-Гранди хоорайга чүве чугаалап турган, америк дипломаттар болгаш Бразилияда америк элчин Кебот боду шпионнаашкынны кылып, ук элчин черин шпионнаарының төвү кылып алган деп медеглээнин «Номос румос» дээр неделя санында үнер солун медеглээн. Америк дипломаттар болгаш элчин Кебот олар ФБР-ниц (чажыт истелге черинин) агентилерининге ук штаттың политиктиг полициязының данзызын чурукка тырттырып алыр чөпшээрелди бээри-биле 1 миллион доллар берип, оон болуп хөлезилеп турганын Бризолла айыткан.

Оон ынай Бразилияның өске ийи штаттарының губернаторлары ындыг янзылыг хөлзини алгаш, оларның негелдезин хандырганнар дээрзин Бризолла сойгалап илередип турар. Бразилияның чазаа америк элчинни болгаш оон сүлчээчилерин чурттуң иштинден доп-дорааи үндүр сывырып, америк агентилерниц чорудуп турары шпионнаашкының соксадырын база боттарын хөлилеп турар губернаторларны болгаш эрге-чагырганын өске-даа төлөлекчилерин хөй-ниитинин килеңинге дамчыдып бээр сорулга-биле шыңгыы истелгени чорудуп эгелээрин ол губернатор негеп турар.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-ниң 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Бодалдар боттангылаар» — 12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда; а эртенгиниц 10 шакта — урулгарга программа; биче залга: 11, 1, 3 шактарда — урулгарга программа; 5, 7, 9 шактарда — «Ленинградтың симфониязы».

«КАА-ХЕМ»: «Эзлдек кашпагай оол» — 11.15, 1.15 шактарда; «Часкы диңмирээшкиннер» — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сережа» — 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Кызыл оолдар» — 1 шакта; «Илзе» — 3, 5, 7, 9 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кулумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОНЛАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда киллистериниц 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый киллизиниц 22-64, иштики информация киллизиниц 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт киллистериниц 23-35, чаагы киллизиниц 21-27, культура болгаш амыдырал киллизиниц 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00432. Чагыг № 1742. Культура эргелелиниц типографиязы.